

Vatana İhanet Suçunun Kökenleri Üzerine Bir İnceleme*

Rezzan İTİŞGEN DÜLGER**

GİRİŞ

Devletlerin ve hatta devlet öncesi toplulukların tarih sayfasına çıkmasıyla birlikte grup ya da devlet içindeki otoritenin sağlanması ve bu düzeni bozmaya yönelik bireylerin cezalandırılması fikri husule gelmiştir. Bu çerçevede hırsızlık ve kasten adam öldürme gibi suç tipleri bireylerin birbirlerine yönelik hak ihlallerini cezalandırmaya yönelik olup, toplumun düzenini sağlamaya yönelik arayışlara gidilmiş ve başka suç tiplerine de ihtiyaç duyulmuştur. İşte tam bu noktada karşımıza devlete karşı işlenen suçlar ve “*vatana ihanet*” kavramı çıkmaktadır.

Klasik suç tipleri zaman içinde bazı ufak değişimler geçirmekle birlikte, devlete karşı işlenen suçlarda dönemin münhasır koşulları, modern devlet ve öncesi dönem, mutlak otorite düzenleri ya da anayasal devlet düzeni gibi faktörlere göre önemli farklılıklar yaşanmıştır. Siyaset bilimi, anayasa, ceza hukuku, hukuk felsefesi gibi birçok alanla doğrudan bağlantılı olan vatana ihanet kavramını açıklarken tüm zamanlarda ve mekanlarda geçerli olan bir tanıma, kodifiye edilmiş modern hukuk düzenleri nazara alındığında bile ulaşmak mümkün değildir. Bu nedenle “*Vatana ihanet suçunun kökenleri üzerine bir inceleme*” başlıklı bu çalışmada vatana ihanet kavramının ne olduğu ya da günümüz kanunlarında nasıl düzenlendiği değil, kavramsal olarak ortaya çıkış serüveni ve bunun tarihsel süreçte geçirdiği evrim, yabancı literatürdeki genel kabul gören inceleme anlayışına uygun biçimde başlıca hukuk

* Bu makale Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Prof. Dr. Rükiye Akkaya Kia danışmanlığında tarafımda yazılmakta olan “*Parlamenter Sistemde Devlet Başkanının Cezai Mesuliyeti*” başlıklı doktora tezinin vatana ihanet suçu ile ilgili bölümlerinin tarihsel kaynaklar ile genişletilmesi suretiyle üretilmiştir.

** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Doktora Öğrencisi. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

sistemleri olarak değerlendirilen Roma, Cermen ve İngiliz hukuk sistemleri baz alınarak incelenmiştir. Ardından vatana ihanet kavramının Türk hukuk tarihindeki gelişim süreci de ele alınmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede özellikle siyasal devrimler (İngiliz ile Fransız deneyimleri ve hatta Türk Kurtuluş Mücadelesi akabindeki İstiklal Mahkemeleri yargılamaları) vatana ihanet yargılamalarının pratiğini ortaya koymaları nedeniyle, kavramın doğuşuna odaklanmış bu çalışmanın dışında tutulmuştur. Nitekim söz konusu siyasal devrimlerin peşisıra gelen yargılamalar, inceleme metodolojisini de etkileyecek iç dinamikleri haiz olduğundan başlı başına ele alınmalıdır. Zira konunun bu yönünün incelenmesi söz konusu yargılamalara etki eden siyasal gelişmelerin siyaset bilimi zaviyesinden ele alınmasını gerektirmektedir.

A. ROMA HUKUKUNDA VATANA İHANET

Vatana ihanet kavramının tarihsel süreç içerisindeki gelişimini incelemek adına ilk başvuru kaynağımız, modern hukuk anlayışının atası olarak gösterilen Roma hukukudur. Nitekim devlet aleyhine suçların ilk defa Roma Ceza Hukuku yönünden belirli bir mahiyet kazandığı belirtilmektedir¹.

Bu başlık altında ilk olarak zikredilmesi gereken husus, vatana ihanet suçu tanımının ve faile uygulanacak cezaların Roma'da devletin kuruluş aşaması ve diğer süreçlerinde farklılık gösterdiği'dir. Zira vatana ihanet suçu bir devletteki egemenlik ve siyasal rejim gibi kavramların ceza hukukundaki izdüşümüdür. Siyasal çalkantılar, otoriteyi sağlama gibi ihtiyaçlar vatana ihanet kavramının evrilmesinde temel faktörler olduğundan bu kavramı incelerken konuya ceza hukukunun yanı sıra siyasal ve sosyolojik perspektiflerle yaklaşmak gerekmektedir. Bu nedenle farklı aşamalarında değişik fiilleri kapsamına alan vatana ihanetin Roma'da 3 periyotta incelenmesi mümkündür; (i) Devlet öncesi aile yönetiminde *parricide* (ii) devletin ortaya çıkmasıyla *perduellio* (iii) Cumhuriyetin ilk döneminde ise *majesteye* karşı işlenen suçlar².

¹ Çetin Özek, **Devlet Başkanına Karşı Suçlar**, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası Varisleri Koll. Şti, 1970, s. 15; Ümit Hassan, "Siyasi Suç Kavramı", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. 26, S. 1, 1971, s. 199.

² Floyd Seyward Lear, **Treason and Related Offences in Roman and Germanic Law**, Rice Institute Pamphlet - Rice University Studies, Vol. 42, No. 2 (1955), s. 15.

Roma'nın ilk dönemlerinde aile, devletin temel unsuruydu ve aile içinde babanın konumu adeta devlet içindeki kral gibiydi³. Bu nedenle aile içindeki bireyin aileye ve ailedeki yetki sahibi kişiye doğal sadakat borçu olduğu kabul edilmekteydi⁴. Roma devletinin monarşik ve erken cumhuriyet dönemlerinde *pater familias* yani aile babasının ailevi yargı yetkisi Roma toplumunda en önemli toplumsal kontrol mekanizmalarından biriydi⁵. Babanın gücü (*patria potestas*) yarı kamusal yetkileri temsil etmekteydi⁶ ve dolayısıyla bu dönemde vatana ihanet aileye karşı işlenen bir suç niteliği taşımaktaydı⁷. Nitekim Romalıların en eski ceza kanununda devlete karşı işlenen suçlar bakımından *parricidium* ve *perduellio* şeklinde iki temel kavram bulunmaktaydı⁸. Ailenin devlet otoritesini sürdürmesi için baş faktör olduğu bu dönemlerde *parricide*⁹ vatana ihanet suçunun ilkel unsurlarını içermekteydi. Bu anlayışa göre *pater familias* öldürmek ya da ona zarar vermek toplumsal istikrarı tehlikeye düşürmekteydi. Fakat zamanla devletin ortaya çıkması ve güçlenmesiyle aile içindeki *pater familias*ın konumu değişmiş, ona ait birçok yetki devlete geçmiştir. Siyasi, toplumsal ve hukuki alandaki bu önemli değişim, kendini ceza hukuku alanında da göstermiştir. Böylece daha önceleri *parricidium* kapsamında değerlendirilen fiiller, artık öldürme suçları kapsamına alınmış ve *parricidium* suçunun vatana ihanet yönü kaybolmuştur¹⁰. Bunun yerine söz konusu fiiller katilin mağdura karşı kişisel veya ailevi sadakat yükümü olduğu Ortaçağ *petty treason* (*basit ihanet*) *suçu* gibi cezayı arttıran nitelikli hale dönüşmüştür¹¹.

³ Theodor Mommsen, *Römische Geschichte*, Berlin, Weidmannsche Buchhandlung, 1856, s. 57-64.

⁴ Mischa Jayne Rose, *Malory's Morte Darthur and the Idea of Treason*, Bangor, U.C.N.W., 1992, s. 4.

⁵ Michael Brazao, "Who's your daddy ? Explaining the Rise of Roman Criminal Law", *The McGill Journal of Classical Studies*, Vol. III, 2005, s. 31.

⁶ Lear, *Treason and Related Offences in Roman and Germanic Law*, s. 6.

⁷ Lear, *Treason and Related Offences in Roman and Germanic Law*, s. 5.

⁸ Pericles Bisoukides, *Der Hochverrat, Eine Historische und Dogmatische Studie*, Berlin 1903, s. 10.

⁹ Parricidium'un eski Latincece genellikle insan öldürmeyi, sonraları ise akraba katlini ifade etmede kullanıldığı belirtilmektedir, Sadri Maksudi Arsal, *Umumi Hukuk Tarihi*, Üçüncü Tabı, İstanbul, 1948, s. 275, dipnot 2.

¹⁰ Lear, *Treason and Related Offences in Roman and Germanic Law*, s. 7.

¹¹ Lear, *Treason and Related Offences in Roman and Germanic Law*, s. 6.

Devletin oluşumu ve güçlenmesiyle vatana ihanete ilişkin suçlar temel olarak *proditio* ve *perduellio* olmak üzere 2'ye ayrıldı. *Proditio* Roma devletlerinin tüm dış varlığına karşı işlenen suçlar, savaşta düşmanı destekleme veya Roma'nın yabancı bir toplulukla birleşmesine teşebbüs etme olarak algılanırken; *perduellio* daha dar kapsamda anlaşılmıştır. Bu anlayışa göre *perduellio* devlet düşmanlığı olmaksızın devlet gücünü devirmeye yönelik hareketlerdi¹². Yani *proditio* suçunun oluşması için dış güçlerle birleşerek Roma'ya ihanet etmek gerekme-
teydi. Bir Roma bölgesini, çevresini veya Roma ordusunu yahut Roma vatandaşını vatan düşmanına teslim etmek temel olarak bu suç kapsamında fiillerdendi¹³. *Perduellio* ise yabancı bir güçle ittifak edilmeksizin Roma'ya ihanet etmeyi içermekteydi¹⁴ ve aynı zamanda Roma'nın en eski dönemlerinde hizmetçinin efendisine karşı görevlerini yerine getirmemesi de *perduellio* olarak kabul edilmekteydi¹⁵.

Siyasi iktidarın belirli kişi ya da grupların elinde toplanması, devlete karşı işlenen suçların aynı zamanda devlet başkanına karşı işlenen suçları da bünyesinde barındırmasına neden olur¹⁶. Bu durum her toplum için söz konusu olduğu gibi Roma'da da karşımıza çıkmıştır. Roma hukukunun tasnifinin ardından devlete karşı en ciddi suçlar *crimen laesa maiestas* hükümleri altında yer almıştır¹⁷. *Maiestas* yani majeste “*maior*” kelimesinden türetilmiş olup, mutlak bir değeri değil karşılaştırmalı bir dereceyi ifade eder¹⁸. *Maior* diğerlerine kıyasen daha büyük, yüce olan kişidir¹⁹.

¹² Bisoukides, s. 13.

¹³ Theodor Mommsen, *Römisches Strafrecht*, Leipzig, Verlag von Duncker & Humblot, 1899, s. 547.

¹⁴ Lear, *Treason and Related Offences in Roman and Germanic Law*, s. 9.

¹⁵ Lear, *Treason and Related Offences in Roman and Germanic Law*, s. 10.

¹⁶ Özek, *Devlet Başkanına Karşı Suçlar*, s. 6.

¹⁷ Floyd Seyward Lear, “*Crimen Laesae Maiestatis in the Lex Romana Wisigothorum*”, *The University of Chicago Press*, Vol. 4, No. 1 (Jan.,1929), s. 77.

¹⁸ Richard Alexander Bauman, *Study of the Crimen Maiestatis Imminutae in the Roman Republic and Augustan Principate*, Thesis Submitted for the Degree of Doctor of Philosophy of the University of the Witwatersrand, October 1953, s. 1.

¹⁹ W.E. Knitschky, *Das Verbrechen des Hochverraths*, Jena Mauke's Verlag, 1874, s. 35.

Maiestas ifadesine göre Roma ile diğer insanlar arasındaki ilişki, Tanrı ile insanlar arasındaki ilişki gibidir²⁰. *Crimen laesa majestatis* Roma devletinin yüceliğine, onuruna, şerefine zarar verebilecek fiillerdir²¹. Zira Roma hukukunda majeste genel olarak Roma halkının egemenlik veya onurunu ifade etmekte ve bu nedenle söz konusu suç antik Roma’da devletin majestesine veya imparatoruna karşı saldırgan fiiller²² veya diğer türlü düşmanca davranışları içerebilmekteydi. Majestenin kamu nezdindeki imajını silme tehlikeli bir fiil olmasa da, bu kapsamda değerlendirilmekteydi²³. Dolayısıyla bu suçun oluşması için mutlak surette cebir veya silah kullanımı gerekmemekteydi.

Roma hukukundaki diğer bir kavram olan *perduellio* ise “kötü savaşçı”²⁴, “kötü savaş hali (*wicked warfare*)” anlamına gelmekte olup²⁵, “*perduellis*” veya özellikle iç düşmanla bağlantılıdır²⁶. Bu kelimenin devlete karşı savaş açmak anlamına gelen “*bellum*” fiilinin bir belirli şekli olarak kullanıldığı, *perduellio* suçu ile suçlanan kişinin düşman olarak sayıldığı ifade edilmektedir²⁷. Antik Roma’da, İngiltere’de vatana ihanet suçunu incelerken değineceğimiz üzere, vatana ihanet 1351 öncesi İngiltere’de olduğu gibi çok elastiki bir kavramdı²⁸. Yani *perduellio* antik Roma döneminden beri var olan bir suçtu fakat içeriği bakımından belirsizdi ve değişiklik göstermekteydi. Erken Roma tarihinde bu kavram yabancı düşman ile birlikte hareket ederek ihaneti içerecek

²⁰ Bauman, s. 6.

²¹ Bisoukides, s. 14.

²² Nitekim imparatorun şahsı ile de birleşen bu kavramın günümüzde de “devlet başkanına karşı işlenen suçun iade dışı bırakılması” gibi kuralda geçerliliğini sürdürdüğü belirtilmektedir, Köksal Bayraktar, *Siyasal Suç*, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1982, s. 6.

²³ Isaac J. Colunga, “Untangling A Historian’s Misinterpretation of Ancient Rome’s Treason Laws”, *The Journal Jurisprudence*, 2011, s. 11.

²⁴ Mommsen, *Römisches Strafrecht*, s. 537.

²⁵ Elmer Truesdell Merrill, “Some Remarks on Cases of Treason in the Roman Commonwealth”, *The University of Chicago Press Journals*, Vol. 13, No. 1 (Jan., 1918), s. 35; Rose, s. 5.

²⁶ Bauman, s. 20; Mommsen, *Römisches Strafrecht*, s.537.

²⁷ Özek, *Devlet Başkanına Karşı Suçlar*, s. 15.

²⁸ W. D. Aston, “Law Problems of Roman Criminal Law”, *Journal of the Society of Comparative Legislation*, Vol. 13, No. 2 (1913), s. 217.

şekilde genişti²⁹. Cumhuriyetin ilk yıllarında ise *perduellio* fiili devlete ve onun memurlarına karşı işlenen saldırıları içermekteydi³⁰. Yani *perduellio* fiilini işleyen kişi, kendi ülkesine karşı düşmanca hareket eden Romalıydı³¹. Bu sadece dünyevi anlamda devlete değil, aynı zamanda Roma toplumu kültürüne karşı düşmanca hareketi kapsamaktaydı³² ve özellikle askeri açıdan söz konusu olurdu³³.

Oniki levhada *perduellio* ifadesi açıkça geçmemekte, sadece içerik itibarıyla yer almaktaydı³⁴. Dokuzuncu levhanın beşinci maddesine göre, toplum düşmanını teşvik veya bir toplum düşmanına vatandaşı teslim etmenin cezası ölümdür³⁵. Bunun yanı sıra Roma hukukuna göre memurların ve papazların görevlerini ağır ihlali de söz gelimi toprak sahibinin düşmandan korkakça kaçışı *perduellio* ya da *crimen laesa maiestatis* oluşturmaktaydı³⁶. Yaptırım bakımından ise ölüm cezasının yanı sıra *perduellio* suçu bakımından malvarlığının yargı yoluyla devlete geçmesi ve gömülme hakkının reddi de yer almaktaydı³⁷.

Perduellio bakımından dikkate şayan diğer bir husus da sadece dönemin devlet başkanına karşı işlenen fiillerin değil, aynı zamanda Magistra'ya karşı işlenen öldürme ve yaralama fiillerinin de bu kapsamda değerlendirilmesiydi. Yani kasten öldürme ya da yarama suçları bölge memurlarına (*gemeindebeamten*) karşı işlendiği takdirde imparatorluk döneminde *perduellio* suçunun ağır bir halini teşkil etmekteydi. Zira Roma Bölgesi'ndeki memurların yargı yolunda dokunulmaz olduğu anlayışı hakimdi³⁸. Cumhuriyetin son dönemlerinde ise hiyerarşiyi

²⁹ "Historical Concept of Treason: English, American", *Indiana Law Journal*, Vol. 35, Iss. 1, Article 4, 1959, s. 70.

³⁰ Colunga, s. 14.

³¹ "Historical Concept of Treason: English, American", s. 70.

³² Perné, s. 21.

³³ Lear, *Treason and Related Offences in Roman and Germanic Law*, s. 8; Merrill, s. 36.

³⁴ Lear, *Treason and Related Offences in Roman and Germanic Law*, s. 18; Bauman, s. 38; Mommsen, *Römisches Strafrecht*, s. 540.

³⁵ P. R. Coleman-Norton, *The Twelve Tables*, <https://goo.gl/PvMsZM>, e.t. 12.02.2017.

³⁶ Mommsen, *Römisches Strafrecht*, s. 555.

³⁷ Mommsen, *Römisches Strafrecht*, s. 591.

³⁸ Mommsen, *Römisches Strafrecht*, s. 580, 581.

ihlal eden fiiller, söz gelimi bir kişinin Magistra'nın gücünü ya da bir Magistra'nın diğer bir idari yöneticiye ait gücü gaspı en çok rastlanılan ihanet şekliydi³⁹.

Bu kapsamda şunu da belirtmek gerekir ki, Roma hukukunda vatana ihanet suçlarını incelerken *crimen laesa maiestatis* kavramı sıklıkla zikredilse de, bu suç tam anlamıyla vatana ihanet anlamına gelmemektedir. *Perduellio* vatana düşmanlık arz eden fiiller olduğundan, bu fiiller aynı zamanda *crimen laesa maiestatis*'i oluşturmaktaydı. Ama *crimen laesa maiestatis* vatana düşmanlık arz eden fiillerle sınırlı değildi⁴⁰. Yine vatana ihanet suçu devletin güvenliğine karşı olup, düşmanca amacı (*hostile intent*) gerektirmekteydi. *Crimen laesa maiestatis* kapsamında yer alan fiillerin bir kısmı bu iki kriteri bünyesinde barındırmamaktadır⁴¹. Dolayısıyla yukarıda değindiğimiz üzere her iki kavram da Roma'da devlete karşı işlenen suçlar bakımından kullanılan kavramlardır ve bunların dışında devlete karşı işlenen suçları ifade eden başka bir Latince ifadenin bulunmadığı ifade edilmektedir⁴². Fakat *crimen laesa maiestas* daha geniş bir kavramdı, bu nedenle fail *perduellio* suçunu işlemişse aynı zamanda *crimen laesa maiestas* suçundan yargılanıp mahkum edilmesi mümkündü⁴³. Yani *perduellio*, *crimen laesa maiestatis*'in özel bir türüydü ve Ulpian'ın belirttiğine göre burada düşmanca amaç unsuru bulunmaktaydı⁴⁴. Bu nedenle *crimen laesa maiestatis*'e rağmen *perduellio* varlığını korumaya devam etmiştir⁴⁵. Fakat zaman içerisinde *perduellio* fiili *crimen laesa maiestatis* içerisinde erimiş, hukuki olmayan günlük kullanım dilinden yavaşça kaybolmaya yüz tutmuştur⁴⁶.

Roma hukukunda vatana ihanetin gelişimine devam ettiğimizde M.Ö. 81'de Senato'nun Lucius Cornelius Sulla Felix'e kendi kanun-

³⁹ Rose, s. 9-10.

⁴⁰ Mommsen, *Römisches Strafrecht*, s. 539.

⁴¹ Bauman, s. v, vi.

⁴² Mommsen, *Römisches Strafrecht*, s. 539.

⁴³ Colunga, s. 15.

⁴⁴ Knitschky, s. 17-18.

⁴⁵ Bisoukides, s. 15.

⁴⁶ Walter Perné, *Zur Entwicklung des Crimen Maiestatis von der Republik bis Zum Ende des Iulisch-Claudischen Hauses*, Diplomarbeit Zur Erlangung des Akademischen Grades Magister Philosophiae, Wien, im Jänner, 2004, s. 23.

larını oluşturma görevi verdiğini görmekteyiz. Bunun üzerine Sulla, *perduellio* ile *crimen laesa maiestatis*'i birleştirerek *lex Cornelia*'yı yapmış, hangi fiillerin bu suç kapsamına girdiği konusunda koşulları belirtmiş ve magistralardan oluşan daimi bir komisyon kurmuştur⁴⁷.

Zamanla *maiestatis* kapsamına giren fiillerde genişleme görülmüştür. Söz gelimi Roma'da imparatorluğa geçişle birlikte imparator "Görünen Tanrı" olarak algılanmaya başlanmıştır. Bu nedenle Roma devletinin yüceliğine, onuruna karşı işlenen suçların yanı sıra imparator figürüne karşı işlenen suçlar da aynı kapsamda değerlendirilmiştir. İmparatorun yaşamı ya da fiilleri hakkında eleştiri ya da kınama *crimen laesa maiestatis* teşkil etmiştir⁴⁸. Dolayısıyla imparatorun yarı-Tanrısal olarak tasviri, imparatorun kişiliği ile devlet süjesinin birleşmesine hatta imparatorun kişiliğinin devletin de üzerine çıkmasına neden olmuştur. Bu durumun aslında devleti tehlikeye düşürmeyecek nitelikteki, imparatoru eleştiri mahiyetinde fiiller ya da muhalif görüşlerin vatana ihanet şeklindeki ağır bir suçun kisvesi altında ezilmesi için önemli bir kolaylık sağladığını söyleyebiliriz. Yani suçun nasıl oluşacağı dönemin hükümdarının takdir yetkisine bırakılmıştı. Söz gelimi Roma imparatoru Tiberius bir tiran olarak tasvir edilse de *crimen laesa maiestatis*'in uygulanmasında daha adil görüldüğü ve onun döneminde bu suçtan kaynaklı mahkumiyetlerin azaldığı belirtilmektedir⁴⁹. Örneğin, bir şövalye Tiberius'un heykelini eritip gümüş plaka yapması nedeniyle suçlanmış fakat Tiberius suçun kapsamının genişlemesinin önüne geçilmesi için şövalyenin bu suçu işlemiş olamayacağını belirtmiştir. Yine başka bir örnek de, Falanius'un bahçesiyle birlikte Augustus'un heykelini satmasıdır. Bu fiilin de Augustus'un kutsallığına aykırı olduğu iddia edilmiş, fakat Tiberius sayesinde Falanius kurtulmuştur⁵⁰. Bu örnekler yorum yoluyla *crimen laesa maiestatis*'in ne derece genişleyip daralabileceğinin en güzel tasvirlerini teşkil etmektedir.

Vatana ihanet suçu Roma tarihi boyunca değişim gösterse de, *perduellio* veya *maiestatis* suçları sadece Roma vatandaşı veya müttefik

⁴⁷ Colunga, s. 15.

⁴⁸ Bisoukides, s. 21.

⁴⁹ "Historical Concept of Treason: English, American", s. 70.

⁵⁰ Colunga, s. 23.

ya da tabi bir güç tarafından işlenebilmektedir⁵¹. Yani bir yabancı tarafından işlenen suçlar bu kapsamda değerlendirilmemektedir.

Kanımızca vatana ihanet suçunun Roma'da gelişimini incelerken son olarak değinilmesi gereken husus, günümüzde de tartışma konusu olmayı sürdüren mevcut hükümeti veya anayasayı değiştirmeye yönelik fiillerin durumudur. Roma'da mevcut hükümeti veya anayasayı değiştirmeye yönelik fiiller, kullanılan araç kanun ihlali teşkil etse de, meşru kabul edilmektedir⁵². Zira Roma anlayışına göre devlet magistra ya da kral değildi, kişiden bağımsızdı. Fakat söz gelimi Greklerde ise egemenlik devletin kişiliği, devlet de oligarşi ya da kral demektir. Devlet ve egemenlik anlayışının bu farklılığından dolayı mevcut yönetimi ya da anayasayı değiştirmeye yönelik fiillere Greklerin bakış açısı Romalılardan farklılık arz etmektedir⁵³. Fakat bunun bir istisnası bulunmaktaydı. Krallığı tekrar kurmak veya benzer şekilde magistralığa yol göstermek *perduellio* teşkil etmekte, zira bunlar Roma için katlanılamaz addedilmektedir⁵⁴.

Roma hukukunda vatana ihanetin gelişimini incelemeyi hedefleyen bu başlık altında görüldüğü üzere, Avrupa ve ABD'deki vatana ihanet düzenlemelerinin temelini teşkil eden Roma hukukunda genel geçer bir vatana ihanet tanımını vermek mümkün değildir. Devlete karşı suçlar ve vatana ihanet düzenlemeleri temel olarak *proditio*, *perduellio*, *crimen laesa maiestatis* kelimeleri ile ifade edilmekte olup, içeriği süreç içinde kimi zaman genişlemiş kimi zaman da daralmıştır. Fakat temel olarak Roma devletine ve hükümdarına karşı içten gelen saldırıların vatana ihanet addedildiğini söylemek mümkündür.

B. CERMEN HUKUKUNDA VATANA İHANET

Avrupa devletlerindeki vatana ihanet kavramına etkileri bulunan Roma'dan sonraki ikinci başvuru kaynağı Cermen hukukudur. Almanca "*verrat*" kelimesi ile ifade edilen ihanet, gizli olan şeyin yetkisizce ve vefasızca ifşasıdır⁵⁵. Yukarıda zikrettiğimiz üzere Roma devletinde

⁵¹ Rose, s. 13.

⁵² Mommsen, *Römisches Strafrecht*, s. 550.

⁵³ Lear, *Treason and Related Offences in Roman and Germanic Law*, s. 10-11.

⁵⁴ Mommsen, *Römisches Strafrecht*, s. 551.

⁵⁵ <https://goo.gl/cz5Zmc>, e.t. 10.03.2017.

devlete karşı işlenen suçlar ve vatana ihanet suçları bakımından, zamana göre değişim gösterse de, belirli bir şekilde kavramlar oturmuştu. M.S. 476 yılında ise barbar işgali ile birlikte Roma yıkılmış, batı Roma topraklarında Cermen devletleri kurulmaya başlamıştı. Yeni kurulan bu Cermen devletleri Romalıların gelişmiş devlet anlayışı ve hukuki mirasını almıştı⁵⁶. Bu kapsamda Roma hukukunda devlete karşı suçlar ve vatana ihanet suçu bakımından kullanılan *crimen laesae maiestatis* kavramı cermenik vatana ihanet hukukunun oluşumunda da önemli rol oynamıştı⁵⁷. Fakat Roma hukukunda vatana ihanet kavramının altında yatan temel düşünce burada farklılık göstermekteydi. Cermen hukukunda devlete karşı işlenen suçlar Roma’da bazı dönemlerde olduğu gibi hükümdarın vasfına ya da şahsına karşı işlenmiş olarak kabul edilmemekte⁵⁸, vatana ihanet bakımından sadakat ihlali esas alınmaktaydı⁵⁹. Yani Roma hukukunda da karşımıza çıkan *proditio*, *leges barbarorum* ve cermenik ortaçağ hukuk kaynaklarında ihanet veya sadakatsizlik ile başlayan bir suç halini almıştır ve zaman içinde tebaalar bakımından *hochverrat* ve *landesverrat* olmuştur. Burada *sadakat ihlali* gibi geniş bir kavramın ele alınması ilk bakışta eski *proditio*’nun sadece anavatahanet ile sınırlı kalmayacağı, aynı zamanda aile, arkadaş, efendi ve toplumu da kapsayacağı şeklinde bir varsayıma yol açabilir. Fakat Alman hukuk dilinde *proditore*’nin Roma’ninkinden farklı olmadığı ya da farklılık olduğunun en azından ispat edilemediği belirtilmiştir⁶⁰.

Roma ve Cermen hukukunda vatana ihanet anlayışındaki farklılığın temelinde aslında her iki hukukun hükümdara bakış açısı yer almaktadır. Roma anlayışına göre hükümdar Tanrı’nın temsilcisidir ve hukukun üstündedir. Cermenlerde ise bir topluluk olmakla birlikte devletin hukuki bir şahsiyeti bulunmamakta, kişiler devlet dışında

⁵⁶ Safia Hamitovna Muhametgalieva, Iskandar Gabdulvalievich Muhametgaliev, Valentina Igorevna Kuzmenko, “Influence of the Roman Law on Formation of the Romano-Germanic Legal Family”, *Review of European Studies*, Vol. 7, No. 6, 2015, s. 188.

⁵⁷ Lear, *Treason and Related Offences in Roman and Germanic Law*, s. 38.

⁵⁸ Özek, *Devlet Başkanına Karşı Suçlar*, s. 17.

⁵⁹ Bisoukides, s. 34; Lear, *Treason and Related Offences in Roman and Germanic Law*, s. 33-34; Knitschky, s. 5; Bayraktar, s. 9.

⁶⁰ Knitschky, s. 5.

hür ve müşterek çıkarların konusu olmaktaydı⁶¹. Hükümdarın yönetme yetkisi ilahi değildi, hükümdar kendi insanların hukukuna göre yaşamakta ve ülkeyi yönetmekteydi⁶². Devleti oluşturan kişiler devletin dışında hür ve müşterek menfaatin konusu olup, suçlar hükümdarın bir vasfına karşı değil, vatana bağlılığın ve karşılıklı olarak fertlerin haklarının ihlali olarak kabul edilmekteydi⁶³. Dolayısıyla bu anlayış farklılığı nedeniyle vatana ihanet kavramının temellendirilmesinde Cermenler yukarıda değindiğimiz üzere sadakat ihlalini esas almıştır. Fakat diğer yandan Roma hukukundaki hükümdarın yetkilerini Tanrı'dan aldığına yönelik bu teokratik anlayış Orta Çağ'da monarkları etkilemekten geri kalmamış, monarklar kendi güçlerini kuvvetlendirmek için Roma hukukundaki bu silaha başvurmuşlardır⁶⁴. Nitekim devlet düşüncesinin Cermenlerde de değişimi ve kralın bütün kudretleri kendisinde toplamaya başlamasıyla birlikte, devlete karşı işlenen suçların objesi de kral olmaya başlamıştır. Böylece Roma hukukundaki *crimen maiestatis* anlayışı Cermen hukukunda da etkili olmuştur⁶⁵.

Vatana ihanet suçunu Cermen hukukunda incelerken değinilmesi gereken iki kavram *hochverrat* ve *landesverratt*ır. Bu iki kavramın tarihsel gelişimine baktığımızda şunu görürüz: Cermenler farklı halk topluluklarından oluşmaktadır ve tıpkı Roma'da krallık öncesi dönemde olduğu gibi aile toplumun temelidir. Bu farklı halk grupları ortak koruma için birleşmekteydi ve bu nedenle ortak korumaya aykırı fiiller vatana ve halka karşı ihaneti yani *landesverratt*ı oluşturmaktaydı. Buna karşılık ailenin başını öldürmek ise ağır ihanet olarak da Türkçe'ye çevirebileceğimiz ama şu an vatana ihanet olarak ifade edilen *hochverratt*ı. Yani her ikisi de vatana ihanet teşkil etmekle birlikte vatana ve halka karşı işlenen fiiller *landesverratt* iken, o grup içinde eşitler arasında birinci olan ailenin başını öldürmek *hochverratt* olarak ifade edilmekteydi. Zamanla devletin gelişimi ile birlikte bu iki kavram da içerik olarak de-

⁶¹ Özek, *Devlet Başkanına Karşı Suçlar*, s. 17.

⁶² J. G. Bellamy, *The Law of Treason in England in the Later Middle Ages*, Cambridge at the University Press, 1970, s. 9.

⁶³ Çetin Özek, "Devletin Şahsiyeti Aleyhine Cürümlerin Genel Prensipleri", İÜHF, C. 32, S. 2-4, 1966, s. 608.

⁶⁴ Bellamy, s. 10.

⁶⁵ Özek, "Devletin Şahsiyeti Aleyhine Cürümlerin Genel Prensipleri", s. 608; Özek, *Devlet Başkanına Karşı Suçlar*, s. 20; Hassan, s. 201; Bayraktar, s. 10.

ğişikliğe uğramış, aile içinde gerçekleşen fiiller *landesverrat*, krala karşı gerçekleşen ihanet ise *hochverrat* olarak kabul edilmiştir⁶⁶.

Daha önce Roma Hukuku bahsinde zikrettiğimiz üzere vatana ihanet suçu Cermen hukukunda da siyasi gelişme, toplumsal yaşam koşulları ve egemen kavramına göre gelişim göstermiştir. Cermen hukukunda vatana ihanet kavramı Roma hukukundan farklı olsa da, istilalar ile birlikte Roma'daki *maiestas* kavramı Cermen hukukuna yansımıştır⁶⁷. Nitekim Roma hukukundaki görüşler II. Friderici ile etki kazanmaya başlamıştır (1226); İtalyan devletleri ile savaşları sonucu da Kaieser VII. Heinrichs 1313'te *Edictum de crimine laesae maiestatis* ilan ederek Roma hukukunun –herşeyden önce sadece yargılama içeren hükümlerinin geçerli olacağını açıkça bildirmiştir⁶⁸.

17. yy'ın hukuk öğretisinde ise *crimen laesae maiestatis*'te yer alan sadakat ihlali Ortaçağ anlayışından farklılaşmıştır. Daha önceleri tebaa ile toprak efendisi arasındaki ilişki kişisel iken, toprak efendisi artık tebaasıyla baba gibi ilgilenmekte ve Tanrısal hükümdarlık yapmaktadır. Bu nedenle eski sadakatsizlik anlayışında efendiye zarar veren her fiil söz konusu olabilirken, *crimen laesae maiestatis* hükümdarın kişiliğine veya hükümdarlığına karşı işlenebilen bir suç olmuş, onun şerefine ve malvarlığına karşı saldırılar bu suçun kapsamı dışında kalmıştır⁶⁹.

Cermen hukukundaki vatana ihanet anlayışının Roma'dakinden bir diğer farkı ise sonradan İngiliz hukukuna *petty treason* olarak girecek, vatana ihanetin bir başka koludur. Antik Çağ Cermen hukukunda kadının erkeğine karşı sadakat ve bağlılık (*faith ve fidelity*) borcu bulunmaktaydı. Kadın eşine bağımlı olup, onun tarafından cezalandırılmakta; hatta kadının akrabalarının rızası olduğu takdirde eşi kadına ölüm cezası dahi verebilmekteydi. Kadının eşine karşı olan kişisel bağlılığı, vassalın lorduna karşı kişisel bağlılığı gibi değerlendirilmekteydi. Bu nedenle kadının kocasına karşı işlediği suçlar lorduna karşı işlenen vatana ihanet kabul edilmekteydi⁷⁰. Nitekim dönemin Cermen hukukuna göre lorda karşı işlenen suç *petty treason* (basit ihanet) iken, aynı

⁶⁶ Lear, *Treason and Related Offences in Roman and Germanic Law*, s. 51-53.

⁶⁷ Lear, *Treason and Related Offences in Roman and Germanic Law*, s. 54.

⁶⁸ Knitschky, s. 43.

⁶⁹ Knitschky, s. 52.

⁷⁰ Lear, *Treason and Related Offences in Roman and Germanic Law*, s. 74-75.

fil krala karşı gerçekleştirilirse *high treason* (ağır ihanet) söz konusu ol-maktaydı⁷¹.

Cermen hukukunda vatana ihanet suçunun gelişimi üzerine olan bu başlık altında görüldüğü üzere, Cermenler vatana ihanet anlayışı bakımından Roma anlayışından etkilenmiş olmakla birlikte “sadakat” kavramını esas almıştır. Burada karşımıza Roma’daki sürekli değişim gösteren vatana ihanet kavramına nazaran, nispeten daha iyi oturmuş, sınırları belirlenmiş *landesverrat* ve *hochverrat* kavramları çıkmıştır. Bunların yanı sıra sonraları İngiliz hukukunda karşımıza çıkacak olan *petty treason* kavramı da Cermen hukukunda yer alan diğer bir ihanet türüdür.

C. İNGİLİZ HUKUKUNDA VATANA İHANET

Vatana ihanet suçlarının Roma ve Cermen hukukundaki gelişiminin ardından özellikle ABD Anayasası’ndaki vatana ihanet düzenlemesine temel teşkil eden⁷² ve şahsına münhasır düzenlemeleri içeren İngiliz hukukundaki duruma da değinmek gerekir⁷³.

⁷¹ Lear, *Treason and Related Offences in Roman and Germanic Law*, s. 76.

⁷² Nitekim ABD Anayasası madde 2 bölüm 4 uyarınca başkan, başkan yardımcısı ve Birleşik Devletler’in bütün kamu görevlilerinin görevlerinden alınmalarında vatana ihanet kavramı da nazara alınmaktadır ve vatana ihanet Anayasa madde 3 bölüm 3’te;

“Birleşik Devletlere ihanet, yalnız Birleşik Devletlere karşı savaş açmayı, veya yardım sağlayarak Birleşik Devletler düşmanlarının tarafını tutmayı içine alacaktır. Hiç kimse kendisini suçüstü gören iki kişinin tanıklığı olmadıkça, ya da açık mahkemede itiraf etmedikçe, ihanetten suçlu bulunmayacaktır.

İhanet suçunun cezasını belirleme yetkisi Kongre’nin olacaktır, ancak ihanetten mahkûmiyet, aile bireyleri için geçerli olmayacak, ihanetten hüküm giyen kişinin mallarına yaşam süresini aşacak şekilde el konmayacaktır.”, <https://goo.gl/x2Gnho>, e.t. 15.04.2017.

⁷³ “Historical Concept of Treason: English, American”, s. 76; Hayes McKinney, “Treason under the Constitution of the United States”, *The Virginia Law Register*, Vol. 3, No. 11 (Mar., 1918), s. 802; Kristen E. Eichensehr, “Treason in the Age of Terrorism: An Explanation and Evaluation of Treason’s Return in Democratic States”, *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Vol. 42, s. 1448; Carlton F. W. Larson, “The Forgotten Constitutional Law of Treason and the Enemy Combatant Problem”, *University of Pennsylvania Law Review*, Vol. 154, No. 4 (Apr., 2006), s. 869.

İngilizce *treason* olarak ifade edilen vatana ihanet kelimesi, gelenek anlamına gelen *tradition* kelimesi ile aynı Latince kaynaktan gelmektedir. Latince kelime olan *traditio* “öğretmek” veya “gelenek” anlamına gelmektedir. Zira gelenek bir kuşaktan diğer kuşağa aktarılan bilgi olup, bir bakıma ihanet de birine emanet edilen gizli bilginin diğerine aktarılması suretiyle gerçekleşmektedir. Dolayısıyla “bir şeyi teslim etme” anlamı da buradan kaynaklanmaktadır. Yine *treason* kelimesi aynı zamanda Latince *traditio* kelimesinin *traisun* şekline çevrilmiş erken fransızcasından gelmektedir⁷⁴.

Anglo-Saksonlar farklı derecede de olsa bir önceki başlıkta değindiğimiz Roma hukukundaki vatana ihanet ve *maiestas* kavramından etkilenmiştir. Söz gelimi devlete karşı düşman hareketler, devletin yapısına aykırı fiiller, Magistra’nın kötü yönetim fiilleri, seküler ve dini vatandaşlık görevlerini ihlal, Magistaraya yönelik kişisel zarar bu kapsamda yer almaktadır. Ayrıca *maiestasa* dair diğer bir kategoriye göre imparatora yönelik her türlü hakaret fiilleri söz gelimi imparatorluğa ait mor rengini giyme, prenses ile zina, devletin veya imparatorun ailesinin geleceğine ilişkin fal bakmak, para üzerindeki kralın görüntüsünün sahtesini yapma bu çerçevede değerlendirilmekteydi⁷⁵. İngiltere’de Roma hakimiyeti varlığını sürdürmekte iken, Roma’nın kurumlarından etkilenilmiş, barbar bir kavim olan Saksonların işgali (M.S. 3. ve 5. yy arasında) ile birlikte ise vatana ihanet suçu açısından da diğer kurumlarda olduğu gibi Roma hukukundan ayrılma yaşanmıştır. Söz gelimi, Roma hukukunun etkisi altında iken vatana ihanet yargılamasında suçlanan kişi işkence istisnası dışında sanıkların sahip oldukları haklara sahipti, Sakson işgali ile birlikte ise söz konusu güvenceler sanıklar için kalkmıştır⁷⁶.

Roma hukuku Cermenlere olduğu gibi İngiltere’ye de etki etmiş olmakla birlikte, Roma hukukundaki *lese majesty* kavramı İngiltere’de asla tamamiyle kabul edilmemiştir. Zira yukarıda zikrettiğimiz üzere Sakson işgali Roma hukukundan bir kopuş olmakla birlikte, bunun dışında İngiltere’nin kaderini değiştiren siyasi gelişmeler sözgelimi Magna Carta (1215) ve baron birleşmesi kralların teokratik olmasını uzun

⁷⁴ <https://goo.gl/jfDuZz>, e.t. 10.03.2017.

⁷⁵ Bellamy, s. 2.

⁷⁶ “Historical Concept of Treason: English, American”, s. 71.

süre engellemiştir⁷⁷. Bu nedenle teokratik hükümdar anlayışına dayalı lese majesty burada farklılık göstermiştir.

Vatana ihaneti ile ilgili Anglo-Sakson Hukukundaki ilk detaylı referans gösterilebilecek kanun Kral Alfred döneminde çıkartılmıştır (871-899)⁷⁸ ve şu şekildedir;

*“Her kim kendisi ya da haydutları veya kralın hizmetindeki sadakatsiz kişilere yataklık ederek kralın hayatına karşı suikast yaparsa kendi hayatı ve sahip olduğu her şeyle sorumludur.”*⁷⁹.

Kral Alfred döneminde vatana ihanete dair düzenleme bu olmakla birlikte, 1351 öncesi Ortaçağ İngiliz vatana ihanet anlayışını açıklamanın güç olduğu belirtilir⁸⁰. Zira bu dönemden önce söz konusu birkaç istisna hariç vatana ihanete dair net bir kanuni düzenleme bulunmamaktaydı⁸¹. Bu dönemde daha doğrusu Orta Çağ’ın başlarında yönetici ile tebası arasındaki ilişkinin temelinde itaat değil, sadakat söz konusuydu ve her iki taraf da sadakatle yükümlüydü. Yani Anglo-Sakson İngiltere’sinde de Cermenlerde olduğu gibi sadakat anlayışı vardı ama bu farklılık arz etmekteydi. Anglo-Sakson İngiltere’sinde sadakat tamamiyle sözleşmesel bir konuydu ve belli bir dereceye kadar karşılıklı haklar söz konusuydu⁸². Bu nedenle 13. yy.’dan önce tebaanın sadakat yükümlülüğünü ihlal eden yöneticiye karşı isyan yoluyla karşı koyma hakkı mevcuttu. Söz gelimi 1215’te İngiltere’de gerçekleşen baron isyanında isyancılar kendilerini “Tanrı’nın Ordusu” olarak tanımlamıştır⁸³. Zira krala savaşta ve barışta sadakat gösterilmesi karşısında, kralın da

⁷⁷ Bellamy, s. 11.

⁷⁸ Bellamy, s. 1, 2; Rose, s. 14.

⁷⁹ Floyd Seyward Lear, **Treason and Related Offences In The Anglo-Saxon Doms**, The Rice Institute Pamphlet, Volume XXXVII, No. 1, July, 1950, s. 5.

⁸⁰ Karen Bosnos, **Treason and Traitors in Norman and Anglo-Norman History, c. 1066-1135: Representation, Discourse, Practice**, An Abstract of A Dissertation Submitted to the Faculty of the Graduate School of Emory University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, Department of History, 2007, s. 2.

⁸¹ C. J. Neville, “The Law of Treason in the English Border Counties in the Later Middle Ages”, **Law and History Review**, Vol. 9, No. 1 (Spring, 1991), s. 3; “Historical Concept of Treason: English, American”, s. 71.

⁸² Rose, s. 20.

⁸³ Bellamy, s. 10-11.

tebaası arasında adalet ve eşitliği sürdürme, onların menfaatine uygun olarak yönetme görevi bulunmaktaydı⁸⁴. Kralın bu görevine aykırı hareketi aynı zamanda sözleşmesel olan sadakatin ihlali anlamına geleceği için baronların isyanı alelade bir isyandan farklılık göstermiştir.

Vatana ihanetin içeriği bakımından öncelikle belirtmek gerekir ki, egemeni öldürmek ya da onu öldürmek için komplo kurmanın ağır ihanet (*high treason*) olduğu anlayışı 1351 Kanunu'ndan önce de bulunmaktaydı. Zira Kıta Avrupasında olduğu gibi İngiltere de vatana ihanet hususunda Antik Roma ve Cermen hukuk anlayışlarından etkilenmiştir. Roma hukukundaki *crimen majesty*, erken Cermen hukukunda ve bundan sonra da Anglo Sakson hukukunda yer almaktaydı⁸⁵. Fakat 1351 Vatana İhanet Kanunu öncesi asıl sorun, hangi fiillerin vatana ihanet teşkil ettiğinin net olarak tanımlanmamış olmasıydı. Nitekim bu Kanun'un giriş kısmında da bu hususa değinilmiştir⁸⁶. Hangi fiillerin vatana ihanet teşkil ettiği hususundaki belirsizlik geniş ölçüde suistimal edilmiş, muhtemelen suç teşkil eden fakat yüksek derece suçluluk içermeyen fiiller, kraliyet onuruna zarar vermesi nedeniyle mahkemeler tarafından yorum yoluyla vatana ihanet olarak addedilmişti⁸⁷. Öyle ki mahkemeler kralın ölümünü tasavvur etmeyi dahi ölüm cezası ile cezalandırmışlardır⁸⁸.

1351 Kanunu öncesi vatana ihanet suçunun tanımı belirsiz olduğu gibi, bu suça uygulanacak cezalar da değişmekteydi. Para cezası, hapis cezası, vücudun bir kısmını kesme, sürgün ve ölüm cezası vatana ihanet suçunda uygulanan cezalardı⁸⁹.

Vatana ihanetle ilgili suç ve cezadaki belirsizlik nedeniyle 1348 yılında Avam Kamarası krala bir dilekçe ile başvurarak hangi fiillerin

⁸⁴ Rose, s. 20.

⁸⁵ Graham S McBain, "High Treason: Killing the Sovereign or Her Judges", *Kings Law Journal*, Vol. 20, No. 3 (2009), s.458; Bellamy, s. 1.

⁸⁶ McBain, s. 459, 460.

⁸⁷ McKinney, s. 802; Samuel Rezneck, "The Early History of the Parliamentary Declaration of Treason", *The English Historical Review*, Vol. 42, No. 168 (Oct., 1927), s. 499; J. Taylor Mcconkie, "State Treason: The History and Validity of Treason Against Individual States", *Kentucky Law Journal*, Volume 101, s. 283.

⁸⁸ "Historical Concept of Treason: English, American", s. 73.

⁸⁹ Bosnos, s. 129.

vatana ihanet teşkil ettiği hususunun daha önceden belirlenmesini ve bunun bir düzen altına konulmasını talep etmiştir. Fakat III. Edward bu talebi reddederek, vatana ihanet teşkil eden hususların dava çıktıkça karar verileceğini belirtmiştir. 1351'de Avam Kamarası yine aynı konuda, yani aslında vatana ihanet teşkil etmeyecek fiillerin bu kapsamda değerlendirilmesi suretiyle suçun uygulama alanının genişlemesinden dolayı krala başvurmuştur. Bu sefer III. Edward'ın bu taleplere boyun eğmesiyle 1351 Vatana İhanet Kanunu kabul edilmiştir⁹⁰.

1351 tarihli Kanun İngiltere'de vatana ihanet hususunda ilk ve bugün de geçerliliğini koruyan temel kanundur⁹¹. Bu Kanun dönemin yönetim dili olan Anglo-Normanca yapılmıştır⁹² ve vatana ihanet 7 temel kategoriye ayrılmıştır⁹³: (i) kralın, kraliçenin veya en büyük oğlu ve varisinin ölümünü planlamak veya bunu tasavvur etmek; (ii) kralın eşine veya kralın en büyük oğlunun eşine tecavüz etmek; (iii) krala kendi ülkesinde savaş açmak; (iv) ülke içinde ya da başka bir yerde hükümdarın düşmanına yardım yataklık ederek bağlı olmak; (v) sahtekarlık; (vi) kralın şansölyesini, haznedarını ya da yargıçlarını öldürmek; (vii) kadının kocasını, hizmetçinin efendisini, papaz ya da rahibin üstünü öldürmesi. 16. yy'da 1351 Kanunu'nda yer alan vatana ihanet fiillerinden ilki bakımından değişik bir yaklaşım söz konusu olmuştur. Bu yeni yaklaşıma göre egemenin siyasi ya da fiziksel öldürülmesi mümkündür⁹⁴. Kralın iki vücudu anlayışına göre, kralın siyasi vücudu doğal vücutundan ayrılmazdır. Bu nedenle kralın siyasi vücutuna karşı suçların aynı zamanda onun doğal vücutuna karşı da işlenmiş olduğu kabul edilir. Böylece kralın siyasi vücutuna karşı gerçekleştirilen fiiller, söz gelimi kanunlarının işleyişine müdahale etmek aynı zamanda onun doğal vücutunun ölümünü planlamak ile aynı anlama gelecektir. Bu

⁹⁰ Neville, s. 4.

⁹¹ G. R. Elton, "The Law of Treason in the Early Reformation", *The Historical Journal*, Vol. 11, No. 2 (1968), s. 211.

⁹² McBain, s. 461.

⁹³ Larson, s. 869-870; Adele Hast, "State Treason Trials during the Puritan Revolution, 1640-1660", *The Historical Journal*, Vol. 15, No. 1 (Mar., 1972), s. 37; Taylor, s. 284.

⁹⁴ McBain, s. 471-472.

da yoruma dayalı vatana ihanetin temelini oluşturur⁹⁵. Yargısal yoruma dayalı vatana ihanet 1571-1600 yılları arasında gelişmiştir⁹⁶, 1795 yılındaki Vatana İhanet Kanunu ile mahkemelerin yorumuna bağlı vatana ihanet anlayışı ortadan kaldırılmıştır⁹⁷.

1351 Vatana İhanet Kanunu ile daha önce devlete karşı suç addedilen vatana ihanetin artık krala karşı kişisel suç yani onun egemenlik yetkisinin hukuka aykırı kullanımı olduğu belirtilmiştir⁹⁸. Tudor döneminde (1485-1603) vatana ihanet kanunlarında sadece sayısal bir artış değil, aynı zamanda vatana ihanet teşkil eden fiillerin sınırları konusunda da belirgin bir gelişim yaşanmıştır⁹⁹. 1351 ile 1640 yılları arasında birçok farklı vatana ihanet kanunu kabul edilmiş olsa da, bunlar ya III. Edward tarafından yapılan vatana ihanet kanunun bir tekrarı olmuş veyahut yürürlüğe girdikleri zamanda uygulanıp daha sonraları kaldırılmıştır. Yani III. Edward'ın vatana ihanet kanunu uzun zaman geçerliliğini korumuş, farklı düzenlemelere rağmen sonradan tekrar bu Kanun tercih edilmiştir¹⁰⁰. Örneğin, 1381'de isyan ve dedikodu, 1397-1398'de kralı görevden almak ve 1397-8 Paramentosu'nun statüsü ve kararlarının iptalini tavsiye veya temin etmek; 1414'te barış ve geçiş izninin ihlali ve İngiliz madeni parasını kırpma, yıkama veya törpüleme; 1423'te vatana ihanet ile itham edilen kişinin hapisshaneden kaçışı; 1429'da belirli bir miktar paranın belirtilen yere bırakılmadığı takdirde kundaklama yapılacağı tehditi üzerine evi yakma; 1442'de Marches veya Galler'de bir Gallerli'nin bir İngiliz ya da onun malvarlığını alması ve 1488-9'da yabancı bir madeni parayı dövme gibi fiilleri içeren kanunlar vatana ihanet kapsamının ilerleyen zamanlarda ne derece genişlediğini ortaya koymaktadır¹⁰¹. Dolayısıyla zaman içerisinde vatana ihanet gibi ağır ihlal taşımayan ve farklı suç konularını içeren fiiller,

⁹⁵ D. Alan Orr, **Treason And The State-Law, Politics and Ideology in the English Civil War**, Cambridge University Press, 2002, s.46, 48.

⁹⁶ McBain, s. 476.

⁹⁷ John N. Hazard, William B. Stern, "Exterior Treason": A Study in Comparative Criminal Law, **University of Chicago Law Review**, Vol. 6, Iss. 1, Article 6, 1938, s. 80.

⁹⁸ Orr, s. 1.

⁹⁹ Orr, s. 16.

¹⁰⁰ Hast, s. 38.

¹⁰¹ Rose, s. 37.

dönemin anlayışına göre vatana ihanet gibi ağır bir suç kisvesi altına büründürülmüştür.

Vatana ihanet suçu ceza hukukuna ilişkin olmakla birlikte, daha önce de zikrettiğimiz üzere bu suçun siyasi etkilerden ve güç çatışmalarından arındırarak incelenmesi mümkün değildir. Nitekim İngiliz hukukunda da bu kavramın gelişiminin kraliyet otoritesi ve isteğine bağlı olduğu¹⁰², monarkın gücüne göre değiştiği¹⁰³ belirtilmektedir. Roma'nın çöküşü, İngiliz egemenliğinin tüm İrlanda üzerinde genişlemesi ve reform karşıtlarının artan gücü karşısında yeni vatana ihanet kanunları kabul edildiği gibi; Edward'ın vatana ihanet kanunu da değişen koşullara göre yeniden yorumlanmaya başlanmıştır¹⁰⁴. Söz gelimi 1351 Vatana ihanet Kanunu 1414'te kabul edilen bir diğer kanunla birlikte sınır ötesi suçlulukta da kullanılmaya başlanmıştır. Hırsızlık veya İngiltere'de çalınan malların İskoç suç ortaklarına satılmasında her iki kanun da uygulama alanı bulmuştur¹⁰⁵. Yine VIII. Henry'nin Anne Boleyn öncesi evliliğinin boşanma ile sonuçlanmasından dolayı bu boşanmanın meşruluğunu teyit ve Boleyn ile evliliğinin meşruluğunu pekiştirme ihtiyacı vardı¹⁰⁶. Zira oniki yaşında babasının zoru ile evlenmek zorunda olduğu ölen ağabeyi Arthur'un eski karısı Aragon'lu Catherine ile arasında Katolik nikahı yapılmıştı ve boşanamamasından dolayı Roma Kilise'sinden ayrılıp yeni bir kilise kurarak İngiltere'nin resmi dinini değiştirmişti¹⁰⁷. Bu nedenlerle ve kilisenin başı olarak üstünlüğünü sürdürmek, evliliğine yönelik yaptırımlar yoluyla halefini korumak için birçok yeni vatana ihanet kanunu kabul etmiştir¹⁰⁸. Örneğin, 1534 yılında çıkardığı kanun kralı tanrıtanımaz, bölücü, tiran, kafır veya Tac'ın gaspçısı olarak ifade etmeyi yasaklamıştır¹⁰⁹.

¹⁰² “Historical Concept of Treason: English, American”, s. 76.

¹⁰³ Eichensehr, s. 1448.

¹⁰⁴ Orr, s. 28.

¹⁰⁵ Neville, s. 17-18.

¹⁰⁶ “Historical Concept of Treason: English, American”, s. 74.

¹⁰⁷ Muzaffer Dülger, “Her Devrin Adamı-Thomas More Davası”, **Hukuku Sinemada Görmek**, (Der. Sevtap Metin), İstanbul, Tekin Yayınevi, 2005, s. 135-139.

¹⁰⁸ Hast, s. 38.

¹⁰⁹ Eichensehr, s. 1448. Türkçe çevirisi için bkz. Dülger, s. 151-152.

Vatana ihanet suçu bunların yanı sıra yani sadece merkezi İngiliz devletinin yapılanmasında değil, ayrıca İrlanda'da İngiliz etkisinde ve imraparatorluğun başlangıcında geniş rol oynamıştır. Bu suç zamanla kralın doğal kişiliğine karşı bir suç ya da sadakatın ihlali değil, fakat aynı zamanda gittikçe egemenlik veya devlet gücünün hukuka aykırı gaspı olarak kabul edilmeye başlanmıştır¹¹⁰.

Vatana ihanet suçunun faili olarak akla ilk kraliyet dışındaki kişiler gelse de, bu suçtan yargılanan kral ve kraliçe yok değildir. Nitekim İskoçya Kraliçesi Mary, İngiltere Kraliçesi 1. Elizabeth'i öldürerek İngiltere tahtına geçmeyi tasarladığı için 1586'da vatana ihanet suçundan yargılanmış, ölüm cezasına mahkûm edilmiş ve 1587'de bu cezası infaz edilmiştir¹¹¹.

Thomas Wentworth Strafford'un (1st Earl of Strafford 1593-1641) *impeachment* usulüyle görevden alınması ve idamı ile başlayan 1640 Devrim'i öncesi dönem vatana ihanet suçunu da etkilemiştir. Devrim usullerinin bir parçası olarak bu dönemde parlamento gücünü kurmak adına önemli miktarda vatana ihanet yasası yapılmıştır. Vatana ihanet suçlarının bir kısmı kralın bakanlarının siyasi faaliyetlerine, diğer bir kısmı ise iç savaş döneminde (1640-1651) parlamentoya karşı olan kraliyetçilere ilişkindi¹¹². Bu dönemde yine kraliyetten bir kişi yani Kral I. Charles ülkeye zarar vermek¹¹³, iç savaş ve masum kanı dökülmesine neden olmak gerekçeleriyle ağır ihanet ve diğer ağır suçlardan dolayı suçlanmıştır¹¹⁴.

¹¹⁰ Orr, s. 2.

¹¹¹ C. N. Trueman, "Mary Queen Of Scots", **The History Learning Site**, <http://googl/g6rdZR>, e.t. 10.03.2017.

¹¹² Hast, s. 41.

¹¹³ Mary Margaret Penrose, "The Emperor's Clothes: Evaluating Head of State Immunity Under International Law", **Santa Clara J. Int'l L.**, Vol 7, Issue 2, 2010, s. 92.

¹¹⁴ Abbott, Jacob, **History of King Charles the First of England: with Engravings**, New York: Harper & Brothers, Publishers, 1848, s 269; W. D. Fellowes, **Historical Sketches of Charles The First, Cromwell, Charles The Second, ? and The Principal Personages of That Period; Including The King's Trial and Execution**, London, Printed For J. Murray, 1828, s. 75; Dodge, Walter Phelps, **King Charles I**, London: John Long Limited, 1912, s. 86.

Kralın idamının ardından (1649) vatana ihanetin yeniden tanımlanması gerekliliği ortaya çıkmıştır. 1649-1659 yılları arasında vatana ihanete dair geniş çaplı yasama işlemleri gerçekleşmişti. III. Edward'ın vatana ihanet yasası nasıl ki hükümetin otoritesini sürdürmeyi esas aldıysa, bu dönemde çıkarılan vatana ihanet kanunları hükümetin başı olarak Koruyucu Lord (Lord Protector) Oliver Cromwell'in güvenliğini temin etmeyi hedeflemiştir¹¹⁵. Zira onyedinci yüzyılın sonları hanedanlık ve ideolojik mücadeleler, hükümet ve vatandaşlar arasındaki geleneksel güç dengesi üzerine ciddi şüpheler yaratmıştı. Bu nedenle 1680'lerde Stuart rejimi radikal düşüncelere karşı vatana ihanet yargılamalarına başvuruyordu¹¹⁶.

III. Edward'ın döneminde çıkarılan 1351 tarihli Vatana İhanet Kanunu, vatana ihanet kavramına dair muğlak kavramı berraklaştırmayı ve suistimallere son vermeyi amaçlamakla birlikte, bu Kanun'da yer alan vatana ihanet sayılan hallerin *numerus clausus* olup olmadığı tartışılmıştır. Sonuç olarak *common law*'daki vatana ihanet sayılan haller ile bu Kanun'da yer almamakla birlikte, bu Kanun'dan önce de vatana ihanet sayılan hallerin geçerliliğini koruyacağı kabul edilmiştir¹¹⁷. Nitekim 1351 Vatana İhanet Kanunu uyarınca bu Kanun'da açıkça vatana ihanet teşkil ettiği belirtilmeyen fakat vatana ihanet teşkil ettiği varsayılan bir durumla karşılaşılması halinde yargıç bildirimde bulunacak, kral parlamentoda bu fiili vatana ihanet şeklinde nitelendirirse yargıç bu konuda bir karar verebilecektir¹¹⁸.

Hangi fiillerin vatana ihanet teşkil edeceği noktasındaki belirsizliğin yanı sıra, ağır tehlike arz etmeyen fiillerin de dönemsel olarak bu kapsamda değerlendirildiğini zikretmiştik. Bunların yanı sıra 15. yy'da sözlü ifadeler (*spoken words*) de vatana ihanet olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Aslında 1351 Kanunu öncesinde de sözlü ifadeler kralın ölümünü planlamanın dışı yansıyan fiilleri olması nedeniyle vatana

¹¹⁵ Hast, s. 39.

¹¹⁶ Alexander H. Shapiro, "Political Theory and the Growth of Defensive Safeguards in Criminal Procedure: The Origins of the Treason Trials Act of 1696", *Law and History Review*, Vol. 11, No. 2 (Autumn, 1993), s. 216.

¹¹⁷ Orr, s. 15; Elton, s. 212.

¹¹⁸ Rezneck, "The Early History of the Parliamentary Declaration of Treason", s. 497.

ihanet suçu bakımından aleni fiil sayılırdı¹¹⁹. Söz gelimi, 1214'te Baldwin Tyrrell, Kral John'un öldüğünü söylediği için vatana ihanetten suçlanmıştı¹²⁰. Burada temel sorun 1351 Kanunu'nda kralı öldürmenin değil, öldürmeyi planlamanın ya da tasavvur etmenin dahi vatana ihanet teşkil etmesiydi. Yani bu düzenleme uyarınca vatana ihanet suçunun işlenmiş olması için kralın ölmesi gerekli değildi, bu yönde bir plan ya da tasavvur yeterli addedildiği için, buna yönelik sözlü ifadeler de vatana ihanet teşkil etmekteydi¹²¹. Fakat şunu belirtmek gerekir ki, sözlü ifadeler common law ve 1351 Kanunu uyarınca vatana ihanet için tek başına yeterli kabul edilmemekteydi¹²². Sonraları 1397 ve 1488 yıllarında yapılan kanunlar egemenin ölümünü planlamayı, aleni bir fiil olmasa da yeterli kabul etti. Nitekim 1534'teki VIII. Henry'in Kanunu kelimelerin basımını vatana ihanet bakımından aleni bir fiil olarak kafi görmüştür¹²³. IV. Henry'nin ilk parlamentosu vatana ihanet konusunda münhasıran 1351 Kanunu'nun uygulanacağını belirtmiş ise de, bu dönemde yapılan beş vatana ihanet yargılamasının dördü salt sözlü ifade biri ise yazılı ifadeden dolayı gerçekleşmiştir. Vatana ihanet suçlamasının temelinde bu kişilerin Kral Richard'ın ölmediği ve kısa zamanda geri gelerek kendi krallığını yeniden kazanacağı ifadeleri idi. Bu kişiler insanların IV. Henry'e bağlılıklarını geri çekmek amacıyla broşür dağıtmışlardır¹²⁴. Yine IV. Edward döneminde de kullandıkları ifadeler nedeniyle ilginç şekillerde vatana ihanetten mahkumiyetlere rastlanmaktadır. Söz gelimi bahçesinde beslediği beyaz geyiği av sırasında IV. Edward tarafından öldürülen Thomas Burdrett çok sinirlenir. Bunu krala kim tavsiye ettiyse geyiğin, boynuzunun ve herşeyinin onun midesinde kalmasını temenni ettiğini söyler. Avı kral kendi inisiyatifi ile yaptığı yani bu konuda kimseye danışmadığı için beddua niteliğindeki bu dileğin krala yönelmesinden dolayı Burdrett vatana ihanetten

¹¹⁹ Samuel Rezneck, "Constructive Treason by Words in the Fifteenth Century", *The American Historical Review*, Vol. 33, No. 3 (Apr., 1928), s. 543-545.

¹²⁰ Rezneck, "Constructive Treason by Words in the Fifteenth Century", s. 546.

¹²¹ McBain, s. 463.

¹²² Rezneck, "Constructive Treason by Words in the Fifteenth Century", s. 548; Isabel D. Thornley, "Treason by Words in the Fifteenth Century", *The English Historical Review*, Vol. 32, No. 128 (Oct., 1917), s. 556.

¹²³ Orr, s. 18-19.

¹²⁴ Thornley, s. 556-557.

mahkum olur¹²⁵. 1628'deki bir başka kanun ise bir fiilin 1351 Vatana İhanet Kanunu uyarınca vatana ihanet teşkil etmesi için söz ya da yazının tek başına yeterli olmadığını, aleni yani sözle birlikte dış dünyaya yansıyan bir fiilin gerekliliğini belirtmiştir¹²⁶.

Vatana ihanete dair düzenlemeleri incelerken son olarak da *petty treason* kavramına değinmek gerekmektedir. Şu ana kadar anlattığımız yani bizim genel tabir olarak vatana ihanet olarak zikrettiğimiz hususlar İngiliz hukukunda *high treason* yani ağır ihanet olarak nitelendirilmektedir. Bunun dışında *petty treason* yani basit ihanet de 1351 tarihli Vatana İhanet Kanunu'nda tanımlanan vatana ihanet suçlarındandır¹²⁷. Bu düzenlemeye göre kadının kocasını, hizmetçinin efendisini, papaz ya da rahibin üstünü öldürmesi *petty treason* teşkil etmektedir¹²⁸. Bu Kanun kağıt üstünde kalmamış olup, bundan dolayı yargılamalar da söz konusu olmuştur. Bu kapsamda 1726'da Catherine Hayes'in kocasını öldürmesi *petty treason* kapsamında meşhur bir davadır¹²⁹. 15. yy.'da vatana ihanetten dolayı suçlananların çoğunluğunu bir iç savaşın kaybeden tarafında olan erkekler olduğu belirtilirken¹³⁰, genel olarak *petty treason* davalarına bakıldığında kadın faillerin erkek faillerden daha fazla olduğu belirtilmektedir¹³¹. Bu açıdan diğer iki seçimlik harekete nazaran kadınların eşlerini öldürmesine daha çok rastlanıldığını ileri sürmek mümkündür.

1858'de yürürlükten kalkan bu Kanun uyarınca kocanın eşini öldürmesi cinayet teşkil ederken, tersine durum yani kadının eşini öldürmesi veya yukarıda zikrettiğimiz üzere hizmetçinin efendisini veya rahip ya da papazın üstünü öldürmesi egemen ve onun yönetimine tehdit veya saldırı gibi algılanmıştır. Zira burada itaat borcu yer almakta olup,

¹²⁵ McKinney, s. 805.

¹²⁶ McBain, s. 464-465.

¹²⁷ Frances E. Dolan, "The Subordinate('s) Plot: Petty Treason and the Forms of Domestic Rebellion", *Shakespeare Quarterly*, Vol. 43, No. 3 (Autumn, 1992), s. 318.

¹²⁸ Matthew Lockwood, "From Treason to Homicide: Changing Conceptions of the Law of Petty Treason in Early Modern England", *The Journal of Legal History*, Vol. 34, No. 1, s. 33.

¹²⁹ Lockwood, s. 33.

¹³⁰ Elton, s. 211.

¹³¹ Lockwood, s. 33.

buna aykırı bir şekilde kasten öldürme fiili ataerkil, hiyerarşik toplumsal düzene karşı bir hareket teşkil etmektedir¹³². Ağır ihanette olduğu gibi toplumsal düzeni yıkmak anlamına gelen basit ihanete 14. yy'da aynı gözle bakılmaktaydı. Bu suçun failleri asma, boğma ve dörde ayırma ile cezalandırılırken, kadın failler ise yakılmaktaydı¹³³. Yine koca ile kralın öldürülmesi de aynı yargılamaya tabi idi¹³⁴.

Bugünün anlayışında kasten öldürme suçunda cezayı arttıran nitelikli hal olarak kabul edilmesi gereken fiillerin *petty treason* olarak değerlendirilmesinde, suçun cezası ve yargılaması bakımından olduğu gibi diğer bazı hususlar bakımından da kasten öldürme suçundan farklı özellikler yer almaktaydı. Söz gelimi öldürme suçundaki *comman law* savunması olan tahrik burada geçerli değildi. Zira monarka karşı isyanda hiçbir tahrikin mazeret olarak ileri sürülemeyeceği anlayışı burada kendini göstermekteydi. Yine öldürme davalarında *petty treason*dan farklı olarak sanığın kasten hareket edip etmediği önem taşımaktaydı¹³⁵.

Bu başlık altında İngiliz hukukunda vatana ihanete dair incelemelerimizde görüldüğü üzere İngiliz vatana ihanet anlayışı Roma ve Cermen hukuklarından etkilenmiş, ama her iki hukuk düzeninden farklı olarak kendine has özelliklerle yeni bir anlayış vücuda getirmiştir. Yani hem Roma'daki *maiestas* kavramı hem de Cermenlerdeki *sadakat* anlayışı İngiltere'deki vatana ihanet suçunun temellerini teşkil etmektedir. Fakat İngiltere'de sadakat anlayışı iktidar ile tebaa arasında sözleşmesel ilişkiye dayandırılmıştır. Yine İngiliz hukukunda da Roma ve Cermen hukukunda olduğu gibi vatana ihanet kavramı ve içeriği sabit olmayıp, değişen siyasi konjüktüre göre şekillenmiştir. Fakat 1351 tarihli Vatana İhanet Kanunu vatana ihanet düzenlemesi bakımından bir milat teşkil etmektedir. Nitekim bu tarihten sonra vatana ihanete dair birçok düzenleme kabul edilmişse de, 1351 tarihli Kanun varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Yine bu alanda dikkate değer bir husus *petty treason*dır. Burada özellikle Cermen hukukundaki sadakat ilişkisi esas alınarak, fail ile mağdur arasındaki bu ilişki nedeniyle kasten öldürme suçu kapsamında kalması gereken haller *petty treason* olarak kabul edilmiştir. Bu hallerin arasında kadının eşine karşı işlediği fiillerin de

¹³² Dolan, s. 317.

¹³³ Dolan, s. 318.

¹³⁴ Lockwood, s. 34.

¹³⁵ Lockwood, s. 34-35.

bulunması nazara alındığında Antik Roma'daki *pater familias* kavramının varlığını yüzyıllar sonra da sürdürdüğünü ileri sürmek mümkündür. Zira *pater familias* nasıl ki devlet öncesi dönemde aile içinde adeta devlet başkanı gibi değerlendiriliyor, onu öldürmek bir çeşit vatana ihanet suçu olan *proditio*yu oluşturuyorsa, burada da kadının eşini öldürmesi bir çeşit vatana ihanet olan *petty treason* olarak kabul edilmiştir.

D. TÜRK HUKUK TARİHİNDE VATANA İHANET

Çalışmamızın ilk üç başlığında vatana ihanet kavramının Avrupa devletleri ve ABD bakımından temelini teşkil eden Roma, Cermen ve İngiliz hukukundaki gelişimlerini inceledik. Vatana ihanet kavramının bu hukuk alanlarındaki gelişimi ve evrimi hukukun resepsiyonu ve kodifikasyonu sürecinde ister istemez Türk hukuku bakımından da etkili olmuştur. Bu nedenle söz konusu başlık altında vatana ihanet kavramının Türk hukukundaki münhasır gelişimine yani diğer üç başlığın dışında kalan hususlara değinilmeye çalışılacaktır.

Türk hukuku hatta daha geniş kavramla Türk tarihini incelemeye kalkışan bir kişi bakımından karşılaşılan en çetrefilli husus, konuya ilişkin bilgilerin sınırlı olmasıdır¹³⁶. Zira gerek edebiyat gerekse de hukuk yazılıdan ziyade sözlü olup, kuşaktan kuşağa sözlü bir aktarım kültürü olmuştur. Bu sözlü kaynaklar arasında mitoloji, efsane, destan ve eski Türk inançlarını zikretmek mümkündür ki, bu kaynaklar genel itibariye Türk ulusunun gelişimini ve yayılıp devlet kurmasına ilişkin süreci efsanevi bir şekilde anlatır. Devlet öncesi durum böyle iken, devlet sonrası süreç de Orta Asya'daki en güçlü komşu ve aynı zamanda düşman olan Çinlilerle olan ilişkileri, onların Türk hükümdarları ve devletlerine etki ederek devlet içinde karışıklığa ve devletin yıkılmasına neden olması belirtilir. Bunun dışında ise Türk hükümdarlarının yarı-Tanrısal kökenlerine değinmekte, fakat yarı-Tanrısal kutlu kökene sahip bulunan bu hükümdarların aynı zamanda töre ile sıkı sıkıya bağlı olduklarını belirtmekte, iyi hükümdar figürü olarak ise devletini iyi yöneten hükümdara dikkat çekmektedir¹³⁷.

¹³⁶ Özek, "Devletin Şahsiyeti Aleyhine Cürümlerin Genel Prensipleri", s. 609.

¹³⁷ Saadettin Gömeç, "İslam Öncesi Türk Tarihinin Kaynakları Üzerine", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 20, S. 31, s. 51-61.

İslamiyet öncesi Türk tarihine ilişkin çeşitli yazılı kaynaklar bulunsa da¹³⁸, bunların birçoğu edebi eser niteliğinde olup, toplumsal kurallar Roma hukukunda olduğu gibi kodifiye edilmiş değildir. Kül tegin Yazıtı, Bilge Han Yazıtı, Uygur Yazıtı, Tonyukuk Yazıtı, Ongin Yazıtı, İhe Hüşotü Yazıtı, Suci Yazıtı, Şine-Usu Yazıtı gibi yazıtlara bakıldığında Türk liderlerinin göreve gelişi, bu süreçte Çin ile olan ilişkiler ve yaşanan önemli savaflara yer verildiğini görmekteyiz. Dolayısıyla bu kaynaklar dönemin siyasi ilişkileri ve dış politika ile ilgili önemli bilgiler vermekte ise de vatana ihanete dair bir hususa rastlamamış bulunmaktayız. Nitekim söz konusu eserlerde komşu Çin'in entrikalarına kapılan, hediyelerini kabul eden ve ülkesinde Çin kültürünü benimseyen ve Çin'e boyun eğen hükümdarlar dahi hain olarak ifade edilmektedir¹³⁹. İslamiyet'ten önce Türk hukukunda vatana ihanet suçunun içeriğine dair bilgiye ulaşamasa da, Çin kaynaklarında bu suçun idam cezası ile cezalandırıldığı belirtilmektedir¹⁴⁰.

İslamiyetin kabulü, toplumsal düzeni ve devlet yapısını olduğu kadar, hukuk düzenini de etkilemiştir. Bu nedenle İslamiyet sonrası Türk hukukundaki vatana ihanet kavramını incelemek için İslamiyet'teki vatana ihanet kavramına bakmak gerekir.

İslamiyet'te devlet aleyhine işlenen suçların taziren cezalandırılan suçlar olduğu yani bu gibi suçların içeriğinin İslam hukukunun metin halindeki kaynaklarında düzenlenmediği belirtilmektedir¹⁴¹. Nitekim İslam hukukunun esas kaynağı Kur'an'a bakıldığında vatana ihanet kavramının açıkça geçmediğini, ancak muhtelif yerlerde hıyanete ve mevcut düzene karşı koymaya ilişkin ifadelere yer verildiğini görmekteyiz;

“Bir peygambere, emanete hıyanet yaraşmaz. Kim emanete (devlet malına) hıyanet ederse, kıyamet günü, hainlik ettiği

¹³⁸ Gömeç, s. 64-92.

¹³⁹ Bkz. Hüseyin Namık Orkun, **Eski Türk Yazıtları**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 529, 1994, bkz. 1 vd.

¹⁴⁰ Sadri Maksudi Arsal, **Türk Tarihi ve Hukuk**, İsmail Akgün Matbaası, 1947, s. 286.

¹⁴¹ İlhan Akbulut, “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 52, S.1, 2003, s. 169; Özek, **Devlet Başkanına Karşı Suçlar**, s. 89.

şeyin günahı boynuna asılı olarak gelir. Sonra herkese -asla haksızlığa uğratılmaksızın- kazandığı tastamam verilir.”¹⁴²

*“Kendilerine hıyanet edenleri savunma; çünkü Allah ha-
inliği meslek edinmiş günahkârları sevmez”¹⁴³.*

*“Allah ve Resûlüne karşı savaşanların ve yeryüzünde
(hak) düzeni bozmaya çalışanların cezası ancak ya (acımadan)
öldürülmeleri, ya asılmaları, yahut el ve ayaklarının çaprazla-
ma kesilmesi, yahut da bulundukları yerden sürülmeleridir. Bu
onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Onlar için ahirette de büyük
azap vardır.”¹⁴⁴*

Kur’an’da durum böyle iken, İslam hukukunda vatana ihanete benzer olarak *bağy* kavramı karşımıza çıkmaktadır. *Bağy* suçu devlet başkanının otoritesine karşı güç kullanılarak isyan etmek demektir¹⁴⁵. İsyancılar kendilerince haksız, adil olmayan veya gayri meşru bir hükümetin görevde bulunmasından dolayı hareket etmektedir¹⁴⁶ yani burada *bağy* suçunu diğerlerinden ayıran en önemli motiflerden biri failin amacıdır. İsyancılar onu devirmek, değiştirmek ya da ayrı devlet kurmak ister ve yaptıklarının İslam’a uygun olduğunu düşünür¹⁴⁷. Fakat *bağy* suçunun da tam olarak vatana ihanet sayılıp sayılamayacağı hususu da kanımızca tartışmaya açıktır. Zira *bağy* suçunun tek kişi tarafından işlenemeyeceği yani topluca işlenmesi gerektiği belirtilmektedir¹⁴⁸.

¹⁴² Ali İmran süresi, 161. Ayet, Kuran-ı Kerim Diyanet Meali, <https://goo.gl/7xVLUL>, e.t. 12.02.2017.

¹⁴³ Nisa süresi, 107. Ayet, Kuran-ı Kerim Diyanet Meali, <https://goo.gl/7xVLUL>, e.t. 12.02.2017.

¹⁴⁴ Maide süresi, 33. Ayet, Kuran-ı Kerim Diyanet Meali, <https://goo.gl/7xVLUL>, e.t. 12.02.2017.

¹⁴⁵ Melikşah Aydın, “İslam Hukukuna Göre İsyân (Bağy) Suçu ve Cezası”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 23, S. 2, 2015, s. 51-52.

¹⁴⁶ Aydın, s. 59-60; Ekrem Buğra Ekinci, **Osmanlı Hukuku-Adalet ve Mülk**, İstanbul, Arı Sanat Yayınevi, 2008, s. 353; Mustafa Avcı, **Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar**, İstanbul, Bilimevi Basın Yayın Ltd. Şti., 2004, s. 350.

¹⁴⁷ Akbulut, s. 178; Muhammed Ebu Zehra, **İslam Hukukunda Suç ve Ceza**, (Çev. İbrahim Tüfekçi), İstanbul, Kitabevi, 1994, s. 149.

¹⁴⁸ Aydın, s. 61; Avcı, s. 345; Bayraktar, s. 17; Zehra, s. 149.

Osmanlı Dönemine baktığımızda ise suç ve ceza alanında İslam hukukunun geçerli olmasının yanı sıra bazı düzenlemeler bulunmaktadır. Vatana ihanet bakımından aklımıza ilk olarak kökenini İslam hukukundaki *bağy* suçundan aldığı iddia edilen isyan suçu ve kardeş katlini düzenleyen Fatih Sultan Mehmed'in Kânûnnâme-i Âl-i Osman'ı gelmektedir. Fakat bu Kanunname'nin maddelerine derinlemesine bir inceleme yaptığımızda¹⁴⁹ bugünkü anlamıyla vatana ihanete ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.

Batılılaşma yolunda hukukun kodifiye edilmesi çalışmaları ve Avrupa'daki kanunların iktibası suç ve cezaya ilişkin hükümler üzerinde etkili olmuştur. 1840 tarihli Kanun-u Ceza'nın Evvelki Faslı'nın 1.maddesi uyarınca¹⁵⁰;

“Bilâ istisna Tebea-ı Devlet-i Aliyyeden olanların metbuû şer’isi olan padişahına ihanet ve Devlet-i Aliyye aleyhine ikazı fitneye cesaret ve kati nefse cüret misillû bir hareket-i sarihası vuku bulup da şer’an ve kanunen ve alenen ve tahkikat-ı lazıme ve tetkikat-ı mukteziye ile kiraren ve miraren davası görülerek bilâ garaz cünhası badessübut hüküm tereddüp etmeksizin hafî ve celî ve tesmîmen ve gerek her türlü suver-i mümküne ile hiç kimsenin canına kast olunmamasına taraf-ı eşref-i Hazret-i Şâhânedan ahd ü misak buyurulmuş olduğundan Devlet-i Aliyye memurlarından ve alelülak sair eşhasdan hiç kimse diğer birisinin canına kast edemeyeceğine binaen “faraza vüzaradan birisi tarafından bir çobanın bile canına kast vukuunda ol vezirin hakkında dahi kısâs-ı şer-î icra oluna”

Aynı Kanunnamenin İkinci Faslında da konuya ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. İlk iki madde suçu ve cezasını, üçüncü ve dördüncü madde ise soruşturma ve kovuşturma usulüne işaret etmektedir;

“1- Sâî bil-fesat olanlar iki suretten hâlî olmayıp birisi kavlen ve diğeri fiilen olacağından meselâ bir adam diğer bir adamı veyahut bir takım adamları Devlet-i Aliyyeye ve kavanin ve

¹⁴⁹ Fatih Sultan Mehmed, **Kânûnnâme-i Âl-i Osman**, (Haz. Abdülkadir Özcan), Osmanlı Tarih Kaynakları 6, Kitabevi, İstanbul, 2003.

¹⁵⁰ Ahmet Gökçen, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri**, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1987, s. 127.

nizâmâtâ mugayir harekete tergîp vadisinde fesatlı sözler söyleyecek olur ise bir seneden beş seneye kadar fesadının derecesine göre vaz'ı kürek oluna.

2- Fiilen olduğu halde yani bir kimseyi veya bir takım adamları bağı u isyana davet etmek ve onlara esliha ve barut vermek gibi şeylere tasaddi edecek olduğu takdirde bu makule adamların cünhası pek azim olduğundan katl ve idam kılma. Şu kadar ki bu makule siyaseten katil olunacakların idamına hüküm olunduktan sonra taraf-ı eşref-i Hazret-i Padişahiye arz ve istizan olundukda sahib-i cünhanın katle bedel müebbeten kürekçe vaz'ı irade-i merâhimâde-i Cenab-ı Şahane'ye mufav-vaz ola.

3- Bu misillü fesad-ı kavî ve filiye cesaret idenler Dersaadette oldukları halde davalarının rü'yeti ve tevatiiren isbatı mutlaka Meclis-i Ahkâm-ı Adliyyeye mahsus ve münhasır bulunana

4- Taşralarda vuku bulduğu takdirde dahi evvel emirde memleket meclisinde görölüp ba'dehü meclis mazbatası ile beraber ol adam ve iktiza eden şahitler Dersaadete celb ile kezalik Meclis-i Ahkâm-ı Adliyede tekrar davası görüle."

Benzer hükümler 1851 Kanun-u Cedid'de de bulunmaktadır¹⁵¹. Bu Kanunnamenin Fasl-ı Evvel'i de 1840 tarihli Kanun ile hemen hemen aynıdır. Önemli fark, kürek cezasının yanında prangabentin¹⁵² de yer almasıdır.

1858 Osmanlı Ceza Kanunnamesi m. 55'te de vatana ihanete¹⁵³;

"Her kim bizzat veya bilvasıta tebaa-i Devlet-i Aliyye ve sekene-i memalik-i mahrûseyi, saltanat-ı seniyye aleyhine müsellehan isyan ettirmek üzere tahrik edip de maksadı olan kazıyye-i isyan tamam ile file çıkar veyahut madde-i isyanın başlanmış bulunur ise ol kimse idam olunur."

¹⁵¹ Gökçen, s. 141 vd.

¹⁵² Ekinci, s. 341.

¹⁵³ Gökçen, s. 159 vd.

şeklinde yer verilmiştir ¹⁵⁴. Bu madde 1876'da anayasanın kabulünün ardından 27 Mayıs 1327 (Miladî 1911) tarihli Kanun'la şu şekilde değiştirilmiştir;

*“Kanun-u esasiyi ve hükümetin şekil veya heyetini veya saltanat-ı seniyenin usul-ü verasetini tağyir ve tebdil veya imha-ya cebren teşebbüsü sabit olan şahıs idam olunur.”*¹⁵⁵

Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda ise vatana ihanet 29.04.1336 (Miladi 1920) tarih ve 2 sayılı “Hiyanet-i Vataniye Kanunu” kapsamına giren fiiller olarak anlaşılmaktaydı. Bu kanunun 1. maddesine göre;

“Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine isyana yönelik sözlü, yazılı veya eylemli muhalefet ve fesatlıkta bulunanlar vatan haini sayılır.”

Burada temel olarak anayasal düzene aykırı suçlar vatana ihanet olarak kabul edilmiş, fakat bu Kanun 1991'de Terörle Mücadele Kanunu ile yürürlükten kalkmıştır¹⁵⁶.

Yine vatana ihanete dair Askeri Ceza Kanunu'nda da düzenlemelere yer verilmiştir. “Hiyanet” başlığını taşıyan Askeri Ceza Kanunu 3. bab 1. fasılda m. 54'te vatan aleyhindeki cürümler, m. 55'te harb hiyaneti, m. 56'da milli müdafaya hiyanet, m. 57'de milli müdafaa aleyhine sair hareketler, m. 58'de milli mukavemeti kırmak, m. 59'da Milli Müdafaa vasıtalarını tahrip ve m. 60'ta söz vererek tahliye olunan harb esirleri hakkında suçlar düzenlenmiştir. Yine vatan aleyhindeki cürümler kenar başlıklı m. 54'e göre;

“Vatan aleyhinde bir cürüm yapan askeri şahıslar hakkında Türk Ceza Kanununun 125 inciden 145 inci maddeye kadar olan maddeleri hükümleri tatbik olunur.”

Bu maddenin uygulanabilmesi için failin asker olması gerekmektedir. Üstelik söz konusu madde devlet aleyhine suç işleyen askerler

¹⁵⁴ Ahmet Akgündüz, Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı, Diyarbakır, 1986, s. 842'den naklen, Doğan Soyaslan, “Anayasanın Ceza Normları Tarafından Korunması T.C.K.'nın 146. maddesi”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, C. 10, 1993, s. 62.

¹⁵⁵ Soyaslan, s. 62.

¹⁵⁶ Durmuş Tezcan, “Türk Ceza Kanunu Ön Tasarısına Göre Vatana İhanet Suçları ve Milli Yararlara Aykırı Hareketler”, **Manisa Barosu Dergisi**, 1988/Temmuz, No: 26, s. 4.

bakımından TCK'da yer alan hükümlerin uygulanacağını belirtmenin ötesinde bir anlam ifade etmemektedir. Ancak bu madde ve fasıl başlığından hareket ederek 765 sayılı TCK m. 125-145 arasında yer alan suçların, vatana ihanet suçları şeklinde nitelendirilmesinin mümkün olduğu ileri sürülebilir.

Askeri Ceza Kanunu'ndaki bu düzenleme dışında vatana ihanete dair TCK veya başka herhangi bir ceza kanununda belirleme bulunmamakta, bu husus Anayasa m. 105/3 uyarınca¹⁵⁷ cumhurbaşkanının sorumluluğuna gidilebilmesi açısından önem arz etmektedir. Fakat hangi fiillerin vatana ihanet teşkil ettiği hususunda 1924 ve 1961 Anayasalarında olduğu gibi, 1982 Anayasası da sessiz kalmaktadır.

Vatana ihanet suçlarının tespiti bakımından gündeme gelebilecek bir düzenleme ise, 06.07.1960 tarihli 15 sayılı “Türk Ceza Kanununun 146 ncı maddesine fıkra eklenmesi ve 56 ncı maddesinin kaldırılması hakkında geçici Kanun”dur. Bu Kanun’a göre¹⁵⁸;

Türk Ceza Kanununun 56 ncı maddesi kaldırılmıştır.

Yukarıki madde hükmü, bu kanunun yürürlüğe girmesi tarihinden önce işlenmiş olan ve Türk Ceza Kanununun 125-133, 141, 142, 146, 149, 150 ve 163 üncü maddelerinde yazılı bulunan Vatana hıyanet suçları hakkında da uygulanır.

“Madde 1- Türk Ceza Kanununun 146 ncı maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

«Birinci fıkroda yazılı suça ikinci fıkroda gösterilenden gayri surette iştirak eden fer'i şerikler hakkında beş seneden onbeş seneye kadar ağır hapis ve amme hizmetlerinden müebbeden memnuiyet cezası hükmolunur.»

Madde 2- Türk Ceza Kanununun 56 ncı maddesi kaldırılmıştır.

Madde 3- Yukarıki madde hükmü, bu kanunun yürürlüğe girmesi tarihinden önce işlenmiş olan ve Türk Ceza Ka-

¹⁵⁷ “Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tamsayısının en az dörtte üçünün vereceği kararla suçlandırılır.”.

¹⁵⁸ 11 Temmuz 1960 tarihli 10548 sayılı Resmi Gazete, <http://goo.gl/iZRHHH>, e.t. 10.10.2015.

nununun 125 -133, 141, 142, 146, 149, 150 ve 163 üncü maddelerinde yazılı bulunan Vatana hıyanet suçları hakkında da uygulanır.

Madde 4- Bu kanun yayımı tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

Madde 5- Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.”.

Bu Kanun’un 3. maddesiyle TCK m. 125-133, 141, 142, 146, 149, 150 ve 163. maddelerde yer alan suçların vatana hıyanet suçu olduğu tespit edilerek, 765 sayılı TCK’nın 56. maddesinin geçmişe yürüyecek şekilde uygulanmasının önünde geçilmiştir. TCK’nın bu Kanun’la yürürlükten kaldırılan 56. maddesine göre;

“Cürmü işlediği vakit on sekiz yaşını bitirmiş olupta yirmi bir yaşını bitirmemiş ve hüküm zamanında altmış beş yaşını geçmiş olanlar hakkında idam ve müebbed ağır hapis cezasına bedel 24 sene ağır hapis cezası hükmolunur.

Müebbed sürgüne bedel beş sene müddetle muvakkat sürgün cezası verilir.

Sair hallerde cezanın altında biri indirilir”.

Görüldüğü üzere 15 sayılı Kanun Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın yargılanmasının önünü açmak ve yaş haddi nedeniyle cezasında indirimle gidilmesini engellemek adına getirilmiş, somut olaya münhasır geçici bir kanundur. Zira 1924 Anayasası m. 41’e göre Cumhurbaşkanı ancak vatana ihanetten sorumlu tutulabilmektedir. Bu nedenle Celal Bayar’a isnad edilecek suçların vatana ihanet şemsiyesi altında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla bir kanun çıkarılmak suretiyle vatana ihanet kavramının içi doldurulmuştur. Diğer yandan bu konuda geçici bir kanun yapılarak, kanunun uygulanabilirliği sınırlanmıştır. Bu nedenle doktrinde de kabul edildiği üzere bu Kanun, vatana ihanet suçu bakımından bağlayıcı bir nitelik arz etmemektedir¹⁵⁹.

Konu hakkında 13.07.1960 tarihli 10550 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 07.07.1960 tarihli Sâkıt ve sabık Cumhurbaşkanı’nın Yüksek Adalet Divanında muhakeme edilmesine dair 2 no’lu kararına da değinmek gerekmektedir. Bu karar uyarınca;

¹⁵⁹ Çetin Özek, *Siyasi İktidar Düzeni ve Fonksiyonu Aleyhine Cürümler*, İstanbul: Cezaevi Matbaası, 1967, s. 82; Zafer Gören, *Anayasa ve Sorumluluk*, 2. bs., Ankara, Adalet Matbaacılık Tic.Ltd.Şti., 1995, s. 61.

“Sâkıt ve sabık Cumhurbaşkanı; ilişik gerekçe belirtilen sebepler muvacehesinde, Anayasa’nın 41 inci maddesinin 1 inci cümlesine dayanılarak, Türk Ceza Kanununun 125, 141/3, 146 ve 149 uncu maddelerinde yazılı suçlardan dolayı sorumlu olduğuna ve Yüksek Adalet Divanında muhakeme edilmesine, Türkiye Cumhuriyeti Milli Birlik Komitesinin 7 Temmuz 1960 tarihli toplantısında ittifakla karar verilmiştir.”

Bu kararlar eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın kendisine isnat edilen Türk Ceza Kanunu’nun 125¹⁶⁰, 141/3¹⁶¹, 146¹⁶² ve 149¹⁶³

¹⁶⁰ 5237 sayılı TCK kapsamında 302. maddede düzenlenen “Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak” suçuna tekabül eden 765 sayılı Mülga Türk Ceza Kanunu madde 125’e göre;

“Devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir Devletin hakimiyeti altına koymağa veya Devletin istiklalini tenkise veya birliğini bozmağa veya Devletin hakimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet idaresinden ayırmağa matuf bir fiil işleyen kimse ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasile cezalandırılır.”.

¹⁶¹ 765 sayılı TCK’nın 3/12/1951 tarih ve 5844 sayılı Kanunun ile değişikliğe uğrayan 141/3. maddesine göre;

“Amacı Cumhuriyetçiliğe aykırı olan veya demokrasi prensiplerine aykırı olarak Devletin tek bir fert veya bir zümre tarafından idare edilmesini hedef tutan cemiyetleri kurmaya tevessül edenler veya kuranlar veya bunların faaliyetlerini tanzim veya sevk ve idare edenler veya bu hususlarda yol gösterenler sekiz yıldan on beş yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılırlar.”.

¹⁶² 5237 sayılı TCK m. 309’da düzenlenen Anayasayı ihlal suçuna karşılık gelen 765 sayılı TCK m. 146’ya göre;

“Türkiye Cumhuriyeti Teşkilatı Esasiye Kanununun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini iskata veya vazifesini yapmaktan men’e cebren teşebbüs edenler, ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına mahkum olur.

65 inci maddede gösterilen şekil ve suretlerle gerek yalnızca gerek bir kaç kişi ile birlikte kavli veya tahriri veya fiili fesat çıkararak veya meydan ve sokaklarda ve nasım toplandığı mahallerde nutuk irat veyahut yafta talik veya neşriyat icra ederek bu cürümleri işlemeğe teşvik edenler hakkında, yapılan fesat teşebbüs derecesinde kalsa dahi ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezası hükmolunur.

(Ek fıkra: 06/07/1960 - 15/1 md.) Birinci fıkrada yazılı suça ikinci fıkrada gösterilenden gayri surette iştirak eden fer’i şerikler hakkında beş seneden onbeş seneye kadar ağır hapis ve amme hizmetlerinden müebbeden memnuiyet cezası hükmolunur.”

¹⁶³ 765 sayılı TCK m. 149’a göre ise;

“Her kim Hükiyet aleyhine halkı silah veya uyuşturucu yahud boğucu veya yakıcı gazlar veya patlayıcı maddeler kullanmak suretile isyana veya Türkiye ahalisini birbiri

uncu maddelerinde yazılı suçlardan dolayı yargılanmasının yolu açılmıştır.

Söz konusu Kararın devamına baktığımızda, “vatana ihanet” kavramı hakkında doktrine de atıfta bulunulan açıklamalara yer verildiğini görmekteyiz. Karar gerekçesinin 5. paragrafının son cümlesine göre;

“Anayasamızda kullanılan ‘Hiyaneti vataniye’ tabiri teknik mânada muayyen bir suçun adını ifade etmeyip muhtelif kanunlarımızda mevcut birçok suçta ihtiva eden genel bir terimdir.”.

Komite bu ifadesiyle vatana ihanetin belli bir suç olmayacağı yönündeki görüşleri destekler bir şekilde karar vermiştir. Kararın devamında 1924 Anayasası’nın suç ve cezanın tespiti hususunda bilerek suskun kaldığını ileri sürerek bu görüşünü 1924 Anayasası’nın hazırlık çalışmalarındaki tutanaklara dayandırmıştır¹⁶⁴.

Komite hangi suçların vatana ihanet sayılması hususunda takdirin meclise ait olduğunu belirtmesine rağmen, söz konusu kararında bu yönde bir tespit de bulunmuştur;

aleyhine silahlandırarak mukateleyle teşvik eylerse yirmi seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasile cezalandırılır.

Eğer bu teşvik neticesi olarak isyan veya kıtal zuhur etmişse buna sebebiyet veren veya asilere kumanda eden kimseler hakkında ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezası verilir. Bu cürümlere yalnız iştirak etmiş olanlar altı seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasile cezalandırılırlar.

Birinci fıkrada yazılı silahlar ve diğer maddeler yalnız bir yere depo edilmiş olsa dahi isyan silahlı sayılır.”

¹⁶⁴ “...Celâl Nuri Bey (Gelibolu) — Birtakım hususatta bir hâdisе vuku bulacak, ki bu hâdisede fevkalâde, harikulade ve belki milletin tarihinde bir tek hâdisе zuhur edecek, ki onun üzerine Heyeti Celile düşünür ve bunun tarzı muhakemesini, ne yapacağını ve nasıl tesviye edeceğini o zaman tesbit eder. Yoksa ortada fol yok yumurta yok iken Reiscumhur gibi bir zatûâlinin müstelzimi mücazat bir hareketten dolayı ne suretle mesul tutulacağını tedbir etmek doğru olamaz. Lehistan Kanunu Esasisinin Feridun Fikri Bey tarafından okunan ilk maddesi bizim tanzim ettiğimiz maddeye şebihtir. Üst tarafına gelince, onlar biraz ileriye gidere bazı mesuliyetlerin nasıl Meclis tarafından ve ekseriyetle tensip edileceğini göstermişlerdir ki, bunu da biz zait görürüz. Bu gibi şeyler hâdiseye bırakılır ve hâdisе neticesinde hudanekerde öyle bir şey olursa o vakit tesbit edilir.” , b.y.

“Yürürlükte olan mevzuatımız muvacehesinde ne gibi suçların hiyaneti vataniye mefhumuna girdiğinin tesbitine gelince: 1920 tarihli ve 2 sayılı Hiyaneti Vataniye Kanununda yazılı suçlardan maada Askerî Ceza Kanununun 3 üncü babında «hiyanet» matlabını taşıyan 1 inci faslındaki cürümler ve Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının birinci babının 1 ve 2 nci fasıllarında yer alan suçlar, vatana hiyanet teşkil ederler. Gerçekten sözü geçen suçlar Devletin iç ve dış şahsiyetini, birlik ve bütünlüğünü ve emniyetini doğrudan doğruya ilgilendirmekte olup bu fiilleri suç saymakla kanunen hukuki değer ve menfaat, Devletin esas ve temellerinin hukuka aykırı bir tarzda ihlâl edilmesini sağlamaktan ibarettir. Nitekim yabancı kanunlardan Alman Ceza Kanunu ile İsviçre Ceza Kanunu da bu suçlardan birçoğunu vatana hiyanet matlabı altında düzenlemektedirler.”

Komite vatana ihanet suçlarının içeriğine dair bu tespitlerinin ardından kararın devamında 765 sayılı TCK m. 146’da düzenlenen anayasayı ihlal suçuna değinmiştir.

Bu başlık altında görüldüğü üzere Türk hukukunda vatana ihanet tıpkı Roma, Cermen ve İngiliz hukukunda olduğu gibi devlete karşı işlenen suçlar ile bağlantılı ve zaman içerisinde değişim gösteren bir kavramdır. Fakat Türk hukukunda dikkate şayan husus, zaman içerisinde bu kavramın pozitif hukuk alanından ve ardından da ceza kanunlarından çıkarılmasıdır. Nitekim hali hazırda Askeri Ceza Kanunu’nu bir yana bırakırsak, vatana ihanet sadece 1982 Anayasası’na göre cumhurbaşkanının sorumluluğuna gidilmesi bakımından gündeme gelmekte olup, hangi fiillerin vatana ihanet arz edeceği belirli değildir. Yani tarihsel sürece baktığımızda açıkça “vatana ihanet” kavramı yerine, devlete veya devlet başkanına isyan ile devlet başkanına ihanet suçları zikredilmiş, sonraları devlet düzeni ve anayasayı ihlal suçları bunlara eklenmiştir.

SONUÇ

İhanet kavramı insan topluluklarının oluşumundan itibaren varlığını sürdüren bir kavramdır. İlkel formunu, insanların ilk olarak *aile* çerçevesinde örgütlenmesiyle *pater familias*’a karşı işlenen suç şeklinde bulguladığımız bu kavram, devletlerin güçlenmesiyle devlete ve devlet başkanına karşı işlenen suç yani vatana ihanet olarak karşımıza çıkmış-

tır. Bununla birlikte güven ilişkisi ve sadakati onun antropolojik boyutu olarak da değerlendirebileceğimiz bir tarihi birikim söz konusudur.

Günümüzde çoğu devletin anayasasında ya da ceza kanununda *vatana ihanet* yer almaktadır. Fakat tüm zamanlarda ve mekanlarda geçerli olacak bir tanım vermek mümkün değildir. Zira bu kavram dönemin siyasal ve toplumsal koşulları, özellikle egemenlik kavramı ile değişim geçirmektedir. Bu nedenle çalışmamızda, Türk hukuku ve siyaset literatüründe de sıklıkla zikredilen bu kavramın günümüz devletlerinde ne şekilde yorumlandığından ziyade, kavramın nasıl ortaya çıktığına odaklanılmıştır.

Tarihsel inceleme kapsamında yabancı literatürdeki genel inceleme anlayışı esas alınarak öncelikle Roma, sırasıyla Cermen ile İngiliz hukuku ve en son da Türk hukukunda vatana ihanetin gelişimini ortaya koyduğumuz çalışmamızda dikkate şayan husus, kavramın her dört hukuk alanında kendi içerisinde de zamanla farklılık gösterdiğiidir. Söz gelimi, tarihsel süreçte İngiltere’de çok sayıda vatana ihanet kanunu kabul edilmiş ve kimi zaman tehlike arz etmeyecek fiiller bu suç kapsamına alınmıştır. Fakat sonuç olarak belirtilmesi gerekir ki farklı zamanlarda değişik fiillerden oluşan vatana ihanet, temel olarak kişinin kendi devlet başkanı veya devleti aleyhine işlenen suçlardır.

KAYNAKÇA

- “Historical Concept of Treason: English, American”, **Indiana Law Journal**, Vol. 35, Iss. 1, Article 4, 1959, s. 70-80.
- 11 Temmuz 1960 tarihli 10548 sayılı Resmi Gazete, <http://goo.gl/iZRHHH>, e.t. 10.10.2015.
- Abbott, Jacob, **History of King Charles the First of England: with Engravings**, New York: Harper & Brothers, Publishers, 1848.
- Ahmet Akgündüz, Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı, Diyarbakır, 1986, s. 842’den naklen, Doğan Soyaslan, “Anayasanın Ceza Normları Tarafından Korunması T.C.K.’nın 146. maddesi”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, C. 10, 1993, s. 57-90.
- Akbulut, İlhan, “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 52, S.1, 2003, s. 167-181.
- Arsal, Sadri Maksudi, **Türk Tarihi ve Hukuk**, İsmail Akgün Matbaası, 1947.
- Arsal, Sadri Maksudi, **Umumi Hukuk Tarihi**, Üçüncü Tabı, İstanbul, 1948.
- Aston, W. D., “Law Problems of Roman Criminal Law”, **Journal of the Society of Comparative Legislation**, Vol. 13, No. 2 (1913), s. 213-231.
- Avcı, Mustafa, **Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar**, İstanbul, Bilimevi Basın Yayın Ltd. Şti., 2004.
- Aydın, Melikşah, “İslam Hukukuna Göre İsyan (Bağy) Suçu ve Cezası”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 23, S. 2, 2015, 49-77.
- Bauman, Richard Alexander, **Study of the Crimen Maiestatis Imminutae in the Roman Republic and Augustan Principate**, Thesis Submitted for the Degree of Doctor of Philosophy of the University of the Witwatersrand, October 1953,
- Bayraktar, Köksal, **Siyasal Suç**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1982.
- Bisoukides, Pericles, **Der Hochverrat, Eine Historische und Dogmatische Studie**, Berlin 1903.
- Bosnos, Karen, **Treason and Traitors in Norman and Anglo-Norman History, c. 1066-1135: Representation, Discourse, Practice**, An Abstract of A Dissertation Submitted to the Faculty of the Graduate School of Emory University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, Department of History, 2007.
- Brazao, Michael, “Who’s your daddy ? Explaining the Rise of Roman Criminal Law”, **The McGill Journal of Classical Studies**, Vol. III, 2005, s. 13-38.
- Carlton, F. W. Larson, “The Forgotten Constitutional Law of Treason and the Enemy Combatant Problem”, **University of Pennsylvania Law Review**, Vol. 154, No. 4 (Apr., 2006), s. 863-926.
- Coleman-Norton, P. R., **The Twelve Tables**, <https://goo.gl/PvMsZM>, e.t. 12.02.2017.

- Colunga, Isaac J., "Untangling A Historian's Misinterpretation of Ancient Rome's Treason Laws", **The Journal Jurisprudence**, 2011, s. 11-36.
- Dodge, Walter Phelps, **King Charles I**, London: John Long Limited, 1912.
- Dolan, Frances E., "The Subordinate(s) Plot: Petty Treason and the Forms of Domestic Rebellion", **Shakespeare Quarterly**, Vol. 43, No. 3 (Autumn, 1992), s. 317-340.
- Durmuş Tezcan, "Türk Ceza Kanunu Ön Tasarısına Göre Vatana İhanet Suçları ve Milli Yararlara Aykırı Hareketler", **Manisa Barosu Dergisi**, 1988/Temmuz, No: 26, 1-17.
- Muzaffer Dülger, "Her Devrin Adamı-Thomas More Davası", **Hukuku Sinemada Görmek**, (Der. Sevtap Metin), İstanbul, Tekin Yayınevi, 2005, s. 133-154..
- Eichensehr, Kristen E., "Treason in the Age of Terrorism: An Explanation and Evaluation of Treason's Return in Democratic States", **Vanderbilt Journal of Transnational Law**, Vol. 42, s. 1443-1507.
- Ekinci, Ekrem Buğra, **Osmanlı Hukuku-Adalet ve Mülk**, İstanbul, Arı Sanat Yayınevi, 2008.
- Elton, G. R., "The Law of Treason in the Early Reformation", **The Historical Journal**, Vol. 11, No. 2 (1968), s. 211.
- Fatih Sultan Mehmed, **Kânûnnâme-i Âl-i Osman**, (Haz. Abdülkadir Özcan), Osmanlı Tarih Kaynakları 6, Kitabevi, İstanbul, 2003.
- Fellowes, W. D., **Historical Sketches of Charles The First, Cromwell, Charles The Second, ? and The Principal Personages of That Period; Including The King's Trial and Execution**, London, Printed For J. Murray, 1828.
- Gökçen, Ahmet, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri**, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1987.
- Gömeç, Saadettin, "İslam Öncesi Türk Tarihinin Kaynakları Üzerine", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 20, S. 31, s. 51-92.
- Gören, Zafer, **Anayasa ve Sorumluluk**, 2. bs., Ankara: Adalet Matbaacılık Tic.Ltd. Şti., 1995.
- Hassan, Ümit, "Siyasi Suç Kavramı", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. 26, S. 1, 1971, s. 197-217.
- Hast, Adele, "State Treason Trials during the Puritan Revolution, 1640-1660", **The Historical Journal**, Vol. 15, No. 1 (Mar., 1972), s. 37-53.
- Hüseyin Namık Orkun, **Eski Türk Yazıtları**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 529, 1994.
- John N. Hazard, William B. Stern, "Exterior Treason": A Study in Comparative Criminal Law, **University of Chicago Law Review**, Vol. 6, Iss. 1, Article 6, 1938, s. 77-91.
- Knitschky, W.e., **Das Verbrechen des Hochverraths**, Jena Mauke's Verlag, 1874.

- Kuran-ı Kerim Diyanet Meali, <https://goo.gl/7xVLUL>.
- Lear, Floyd Seyward, "Crimen Laesae Maiestatis in the Lex Romana Wisigothorum", **The University of Chicago Press**, Vol. 4, No. 1 (Jan., 1929), s. 73-87.
- Lear, Floyd Seyward, **Treason and Related Offences In The Anglo-Saxon Doms**, The Rice Institute Pamphlet, Volume XXXVII, No. 1, July, 1950.
- Lear, Floyd Seyward, **Treason and Related Offences in Roman and Germanic Law**, Rice Institute Pamphlet - Rice University Studies, Vol. 42, No. 2 (1955).
- Lockwood, Matthew, "From Treason to Homicide: Changing Conceptions of the Law of Petty Treason in Early Modern England", **The Journal of Legal History**, Vol. 34, No. 1, s. 31-49.
- McBain, Graham S, "High Treason: Killing the Sovereign or Her Judges", **Kings Law Journal**, Vol. 20, No. 3 (2009), s.457-488.
- Mcconkie, J. Taylor, "State Treason: The History and Validity of Treason Against Individual States", **Kentucky Law Journal**, Volume 101, s. 281-336.
- McKinney, Hayes, "Treason under the Constitution of the United States", **The Virginia Law Register**, Vol. 3, No. 11 (Mar., 1918), s. 801-826.
- Merrill, Elmer Truesdell, "Some Remarks on Cases of Treason in the Roman Commonwealth", **The University of Chicago Press Journals**, Vol. 13, No. 1 (Jan., 1918), s. 34-52.
- Mommsen, Theodor, **Römische Geschichte**, Berlin, Weidmannsche Buchhandlung, 1856.
- Mommsen, Theodor, **Römisches Strafrecht**, Leipzig, Verlag von Duncker & Humblot, 1899
- Muhametgalieva, Safia Hamitovna/ Muhametgaliev, Iskandar Gabdulvalievich/ Kuzmenko,
- Valentina Igorevna, "Influence of the Roman Law on Formation of the Romano-Germanic Legal Family", **Review of European Studies**, Vol. 7, No. 6, 2015, s. 186-193.
- Muhammed Ebu Zehra, **İslam Hukukunda Suç ve Ceza**, (Çev. İbrahim Tüfekçi), İstanbul, Kitabevi, 1994.
- Neville, C. J., "The Law of Treason in the English Border Counties in the Later Middle Ages", **Law and History Review**, Vol. 9, No. 1 (Spring, 1991), s. 1-30.
- Orr, D. Alan, **Treason And The State-Law, Politics and Ideology in the English Civil War**, Cambridge University Press, 2002.
- Özek, Çetin, "Devletin Şahsiyeti Aleyhine Cürümlerin Genel Prensipleri", **İÜHF**, C. 32, S. 2-4, 1966, s. 597-683.
- Özek, Çetin, **Devlet Başkanına Karşı Suçlar**, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası Varisleri Koll. Şti, 1970.

Özek, Çetin, **Siyasi İktidar Düzeni ve Fonksiyonu Aleyhine Cürümler**, İstanbul: Cezaevi Matbaası, 1967.

Penrose, Mary Margaret, "The Emperor's Clothes: Evaluating Head of State Immunity Under International Law", **Santa Clara J. Int'l L.**, Vol 7, Issue 2, 2010, s. 85-143.

Perné, Walter, **Zur Entwicklung des Crimen Maiestatis von der Republik bis Zum Ende des Iulisch-Claudischen Hauses**, Diplomarbeit Zur Erlangung des Akademischen Grades Magister Philosophiae, Wien, im Jänner, 2004.

Reznek, Samuel, "Constructive Treason by Words in the Fifteenth Century", **The American Historical Review**, Vol. 33, No. 3 (Apr., 1928), s. 543-545.

Reznek, Samuel, "The Early History of the Parliamentary Declaration of Treason", **The English Historical Review**, Vol. 42, No. 168 (Oct., 1927), s. 497-513.

Rose, Mischa Jayne, **Malory's Morte Darthur and the Idea of Treason**, Bangor, U.C.N.W., 1992.

Shapiro, Alexander H., "Political Theory and the Growth of Defensive Safeguards in Criminal Procedure: The Origins of the Treason Trials Act of 1696", **Law and History Review**, Vol. 11, No. 2 (Autumn, 1993), s. 215-255.

Thornley, Isobel D., "Treason by Words in the Fifteenth Century", **The English Historical Review**, Vol. 32, No. 128 (Oct., 1917), s. 556-561.

Trueman, C. N., "Mary Queen Of Scots", **The History Learning Site**, 17 Mar 2017, <http://goo.gl/g6rdZR>, e.t. 10.03.2017.

<https://goo.gl/cz5Zmc>, e.t. 10.03.2017.

<https://goo.gl/jfDuZz>, e.t. 10.03.2017.

<https://goo.gl/x2Gnho>, e.t. 15.04.2017.